

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი

ხელნაწერის უფლებით

ეკატერინე ლომია

სამხრეთ კავკასია — დიდი მოთამაშეების ინტერესთა

დაპირისპირების ობიექტი

(საქართველოს მაგალითზე)

პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორის აკადემიური ხარისხის

მოსაპოვებლად

წარმოდგენილი დისერტაციის

ავტორეფერატი

თბილისი, 0141, საქართველო

2021

სამეცნიერო ნაშრომი შესრულებულია კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის პოლიტიკის მეცნიერების სადოქტორო პროგრამაზე.

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:

თამარ კიკნაძე

პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორი, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის პროფესორი

სამეცნიერო თანახელმძღვანელი:

სოსო ვახტანგაშვილი

ისტორიის მეცნიერების დოქტორი, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ოფიციალური რეცენზენტები:

მაია კაპანაძე

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის პროფესორი

ვაჟა შუბითიძე

პოლიტიკის მეცნიერებათა დოქტორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი

დისერტაციის დაცვა შედგება 2021 წლის 20 დეკემბერს, 14:00 საათზე, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის პოლიტიკის მეცნიერების სადოქტორო პროგრამის სადისერტაციო საბჭოს სხდომაზე.

მისამართი: 0141, თბილისი, ჩარგლის ქუჩა N 73, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის პირველი კორპუსი, 305 აუდიტორია.

დისერტაციის გაცნობა შესაძლებელია კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში.

სადისერტაციო საბჭოს მდივანი: კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი **პეტრე მამრაძე**.

ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

თემის აქტუალურობა: სამხრეთ კავკასია იმ უძველეს სატრანსპორტო გზაჯვარედინზე მდებარეობს, რომელიც ოდითგანვე აღმოსავლეთისა და დასავლეთის, ჩრდილოეთისა და სამხრეთის დამაკავშირებელ ხერხემალსა და სხვადასხვა ცივილიზაციების დამაკავშირებელ ხიდს წარმოადგენდა. ამან უდიდესი გავლენა იქონია მის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე.

ძლევამოსილი იმპერიები სისხლის უკანასკნელ წვეთამდე იბრძოდნენ რეგიონში სამხედრო-სტრატეგიული უპირატესობის მოპოვებისა და დომინანტური პოზიციის შენარჩუნებისთვის. სწორედ სამხრეთ კავკასიაზე იკვეთებოდა ევროპული და აზიური ინტერესები, ქრისტიანული და მუსლიმური ცივილიზაციები. XVII-XVIII საუკუნეებში ოსმალეთისა და სპარსეთის იმპერიები მონაცვლეობით იპყრობდნენ საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის ტერიტორიებს, რომლებიც კავკასიაში არა მარტო რეგიონული, არამედ გლობალური ინტერესების გათვალისწინებით მოქმედებდნენ.

ოსმალეთის იმპერიის მიერ ანატოლიის დაპყრობის შედეგად, მსოფლიოში საფუძველი ეყრება გარდამტეხ ცვლილებებს. 1453 წელს ემხოზა ბიზანტიის იმპერია. ოსმალები იჭრებიან სამხრეთ კავკასიაში, რომლებიც რეგიონში საკუთარი ძალაუფლების დამყარებისთვის, ირანთან ბრძოლაში ერთვებიან. ოსმალეთისთვის, საქართველოსა და, უფრო ფართო კონტექსტში, სამხრეთ კავკასიაში ბატონობა, მთლიანად კავკასიის რეგიონის კონტროლს გულისხმობდა. ამდენად, მათთვის „საქართველოზე კონტროლის მოპოვება კავკასიის სხვა თურქულენოვან და მუსლიმ ხალხებთან შეუფერხებელ დამაკავშირებელ გზად აღიქმებოდა“.¹

XVI-XIX საუკუნეები სამხრეთ კავკასიაში, რუსეთს, ოსმალეთის იმპერიასა და სპარსეთს შორის დაპირისპირებით ხასიათდება. XVI საუკუნიდან განსაკუთრებით ძლიერდება რუსეთის იმპერია, რომელიც კავკასიისკენ მოიწევს და მნიშვნელოვან წარმატებას აღწევს ამ დროისთვის უკვე დასუსტებული სპარსეთის იმპერიის, ხოლო შემდეგ კი, ოსმალეთის იმპერიის წინააღმდეგ ბრძოლაში.² 1724 წელს, სტამბოლში, ხელი მოეწერა რუსეთის იმპერიასა და ოსმალეთის იმპერიას შორის ხელშეკრულებას,

¹ კომახია მ. თურქეთ-რუსეთის ურთიერთობა და სამხრეთ კავკასია“. საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრი. 2002, გვ. 4. იხ. <http://library.fes.de>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 20.05.2021.

² Бочарников И.В. Кавказская политика России в XIX-XX веках. Научно-исследовательский центр проблем национальной безопасности. Москва — 2013, стр. 19.

რომლის მიხედვითაც ამ ქვეყნებმა, ფაქტობრივად, გადაინაწილეს დასუსტებული სპარსეთის კავკასიური რეგიონები. აღნიშნული პერიოდიდან, სამხრეთ კავკასიაში ცალსახად შეინიშნება რუსეთის იმპერიის დომინანტური როლი, ვინაიდან ოსმალეთის იმპერია, რომელმაც წლების განმავლობაში „ევროპის წინაშე მოიპოვა დომინანტური პოზიცია“, ³ მნიშვნელოვნად სუსტდება და თანდათან კარგავს მოპოვებულ პოზიციებს. სამხრეთ კავკასია რუსეთის მიერ უზურპირებულ რეგიონად იქცა.

რუსეთის იმპერია ყოველგვარი საშუალებით ცდილობდა სამხრეთ კავკასიის რეგიონი თავისი გავლენის ქვეშ მოექცია, ვინაიდან აღნიშნულ რეგიონს, რომელიც ევროპისა და აზიის შესაყარზე მდებარეობდა, თავისი უნიკალური გეოგრაფიული მდებარეობიდან გამომდინარე, მზარდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა რუსეთის იმპერიალისტური მიზნების განხორციელებისკენ მიმავალ გზაზე. ამდენად, სამხრეთ კავკასიის ფაქტორი რუსეთის საიმპერატორო კარისთვის განსაკუთრებულ დატვირთვას ატარებდა და მასზე კონტროლის შენარჩუნება მის ერთ-ერთ უმთავრეს პრიორიტეტს წარმოადგენდა.

„კავკასია არის რუსეთის გეოპოლიტიკური სივრცის ყველაზე სუსტი ნაწილი და სწორედ ეს ტერიტორია იყო რუსეთის გააფთრებული სამხედრო მოქმედებების ტრადიციული არენა სასაზღვრო ზონების ქვეყნების, თურქეთისა და ირანის წინააღმდეგ“ — წერს ა. დუგინი.⁴

საქართველო და სომხეთი, თავის მხრივ, დიდ იმედებს ამყარებდნენ რუსეთის იმპერიასთან სამოკავშირეო პოლიტიკაზე, ვინაიდან მიიჩნეოდა, რომ ერთმორწმუნე რუსეთი მათ „ურჯულოთა“ შემოსევებისგან დაიცავდა. ამდენად, რუსეთის იმპერია, უპირველეს ყოვლისა, აღიქმებოდა, როგორც მართლმადიდებელი მეზობლებისა და მოკავშირეების დამცველი ძალა. ზემოხსენებულ მოსაზრებას თან სდევდა ღრმა ემოციური და კულტურული ფონი. ქართული პოლიტიკური ელიტა მიიჩნევდა, რომ მართლმადიდებლური რუსეთი, საქართველოსთვის ნაკლები ბოროტების მომტანი იქნებოდა. ამ მოსაზრებას ზოგიერთი მეცნიერი „სტრატეგიულ შეცდომას“ უწოდებს.⁵

³ მანჩხაშვილი მ. თურქეთის საგარეო პოლიტიკა — 1990-2008 წწ. თბილისის უნივერსიტეტის გამომც. 2013, გვ.14.

⁴ დუგინი ა. გეოპოლიტიკის საფუძვლები: რუსეთის გეოპოლიტიკური მომავალი. გამომც. „მთაწმინდელი“. თბ., 1999, გვ. 245.

⁵ ჯოჯუა დ. რუსეთის სამხედრო ინტერვენცია საქართველოში. 2008 წლის აგვისტოს ომი და მისი შედეგები. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. გამომც. უნივერსალი. თბ., 2010, გვ. 20.

სწორედ აღნიშნული პათოსით იყო განპირობებული 1783 წლის 24 ივლისს რუსეთსა და ქართლ-კახეთის სამეფოს შორის „გეორგიევსკის ტრაქტატის“ დადება, იმ სამეგობრო შეთანხმებისა, რომლის თანახმად, რუსეთის იმპერია პირობას დებდა მფარველობა გაეწია და მზრუნველობა გამოეჩინა ქართლ-კახეთის სამეფოს მიმართ, ქართლ-კახეთი კი, თავის მხრივ, უარყოფდა ირანთან, ან სხვა რომელიმე სახელმწიფოსთან, რაიმე სახის ურთიერთობას და მხოლოდ რუსეთის საიმპერატორო კარს აღუთქვამდა მეგობრობას.⁶ მალევე, ნათელი გახდა, რომ რუსეთის საგარეო პოლიტიკის ერთადერთ მიზანს კავკასიელი ხალხების არა დაცვა და მფარველობა, არამედ კავკასიონის ქედის ჩრდილოეთით და სამხრეთით მცხოვრები ადგილობრივი მოსახლეობის ერთმანეთისგან განცალკევება და გათიშვა წარმოადგენდა. აღნიშნული მოვლენების ერთგვარი აპოგეა გახლდათ 1922 წელს საბჭოთა კავშირის შექმნა და მის რიგებში, სხვა ერებთან ერთად, სამხრეთ კავკასიური ქვეყნების გაერთიანება.

XX საუკუნის მიწურულს საბჭოთა კავშირის საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში მნიშვნელოვანი გარდატეხა მოხდა. საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის მრავალეროვანი გაერთიანება, რომელიც 70 წლის განმავლობაში დომინირებდა ევრაზიულ სივრცეში და სამხრეთ კავკასიის, აღმოსავლეთ ევროპის, ცენტრალური აზიისა და ბალტიისპირა სახელმწიფოებს აერთიანებდა, 1991 წლის 21 დეკემბერს დაიშალა. საბჭოთა კავშირის დაშლას არა მარტო საბჭოთა იდეოლოგიური მსხვრევა მოჰყვა შედეგად, არამედ აღნიშნული მოვლენის შედეგად 15 დამოუკიდებელი სახელმწიფო წარმოიქმნა, რომლებიც დამოუკიდებლობის მოპოვების პარალელურად, არაერთი პრობლემისა თუ გამოწვევის წინაშე აღმოჩნდნენ.⁷

ამ, მართლაც რომ ეპოქალური, მოვლენების ერთგვარი პროდუქტი გახლდათ კავკასიონის სამხრეთ ნაწილში სამი დამოუკიდებელი სახელმწიფოს — საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის რესპუბლიკების ხელახალი ჩამოყალიბება, რომლებიც XIX საუკუნიდან ჯერ რუსეთის იმპერიაში, ხოლო XX საუკუნის დასაწყისიდან — საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში შედიოდნენ. საქართველომ, სომხეთმა და აზერბაიჯანმა საუკუნეში ორჯერ მოიპოვეს დამოუკიდებლობა. საქართველომ და

⁶ Договор о признании царем Карталинским и Кахетинским Ираклием II покровительства и верховной власти России (Георгиевский трактат), Сборник архивных документов. Русская книга. 1992. об.

<http://www.amsi.ge>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 20.05.2021.

⁷ Rondeli A. The choice of independent Georgia. The security of the Caspian Sea region. 2001, p. 16. об.

<https://www.sipri.org>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 20.05.2021.

სომხეთმა 1918 წლის 26 მაისს, ხოლო აზერბაიჯანმა — იმავე წლის 28 მაისს.⁸ თუმცა, ქვეყნების დამოუკიდებლობა ხანმოკლე აღმოჩნდა და რამდენიმე წლის შემდეგ ისინი იმპერიული რუსეთის მოდერნიზებული გაერთიანების, საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის რიგებში აღმოჩნდნენ.

1990-იანი წლების დასაწყისში, მაშინ როდესაც ბალტიისპირეთის, ცენტრალური აზიისა და აღმოსავლეთ ევროპის სახელმწიფოები კომუნისტური რუსეთის ბრწყალებისგან გათავისუფლებას ზეიმობდნენ, რიგ პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში სამოქალაქო ომები მწიფდებოდა. სამხრეთ კავკასიის ტერიტორიაზე ეთნიკური დაპირისპირებების მრავალი კერა სამოქალაქო ომებსა და სისხლისღვრაში გადაიზარდა. აღნიშნულის თვალსაჩინო ილუსტრაციაა საქართველოში, სომხეთსა და აზერბაიჯანში მიმდინარე მძაფრი ეთნოპოლიტიკური დაპირისპირებები, რომელთა მშვიდობიანი გადაჭრის ყველა მცდელობა, XX საუკუნის მიწურულსა და XXI საუკუნის დასაწყისში, უშედეგოდ დასრულდა.

საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის პირველი წლები ქვეყნის ისტორიის ყველაზე რთულ პერიოდს დაემთხვა. მძიმე პოლიტიკური და ეკონომიკური მემკვიდრეობა ერგო პრეზიდენტ ზვიად გამსახურდიას. ქვეყანა, ფაქტობრივად, ორ ნაწილად — გამსახურდიას მომხრეებად (ე.წ. „ზვიადისტებად“) და მის მოწინააღმდეგეებად გაიყო.⁹ საქართველოს ლეგიტიმური ხელისუფლების დამხობის მიზნით, ოპოზიციონერთა დიდი ნაწილი უწყვეტ ანტისამთავრობო მიტინგებს მართავდა, რომლებიც საქართველოს პირველ პრეზიდენტს დემაგოგსა და დიქტატორს უწოდებდა და მკაცრად აკრიტიკებდა მის პოლიტიკურ კურსს.¹⁰

1992-1993 წლებში საქართველოს ტერიტორიაზე აფხაზური და ოსური სეპარატიზმი სამოქალაქო ომითა და საქართველოს კანონიერი ხელისუფლების დამხობით დასრულდა. ზვიად გამსახურდია სამშობლოდან განდევნეს.¹¹ საკუთარ ქვეყანაში დევნილად იქცა ასიათასობით ადამიანი. სამოქალაქო ომის შედეგად,

⁸ Алексанян Г. Первая республика определила современную идентичность Грузии. Кавказский Узел. 2018. об. <https://www.kavkaz-uzel.eu>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 20.05.2021.

⁹ ჩიტაძე ნ. პოლიტოლოგია. შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტი. თბ., გვ. 390. об. <https://digitallibrary.tsu.ge>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული — 25.05.2021.

¹⁰ საქართველოს სახელმწიფოს ხელმძღვანელები. ტომი II. პარლამენტის სამეცნიერო-საინფორმაციო უზრუნველყოფის განყოფილება. ირიდა. თბ., 2013, გვ. 283.

¹¹ Protracted Conflicts in the OSCE Area, Innovative Approaches for Co-operation in the Conflict Zones, OSCE (Organization for Security and Co-operation in Europe). Hamburg, December 2016, p.16. об. <https://osce-network.net>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 20.05.2021.

საქართველოს ახლადშექმნილ სახელმწიფოებრიობას, ფაქტობრივად, დაშლა ემუქრებოდა. მოგვიანებით, აფხაზურ და ოსურ სეპარატიზმს თან დაერთო აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკასა და საქართველოს ცენტრალურ ხელისუფლებას შორის მიმდინარე კონფრონტაცია და აჭარის რეგიონის მისწრაფებები დამოუკიდებლობისკენ. ყოველივე ეს წითელ ზოლად გასდევს დამოუკიდებელი საქართველოს ისტორიას.

ცხადია, 1990-იან წლებში საქართველოში განვითარებული მოვლენები პირდაპირ კავშირშია რუსეთის ფედერაციის საგარეო პოლიტიკურ ინტერესებთან მეზობელ ქვეყანასთან მიმართებით, რომელიც საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგაც არ თმობდა თავის „უკანა ეზოში“ გავლენისა და პოზიციების შესუსტებას და უფრო და უფრო მტკივნეულად განიცდიდა იმ უდიდესი გაერთიანების დაშლას, რომელიც მრავალი ათეული წლის განმავლობაში დომინირებდა ევრაზიის კონტინენტზე.¹² მოსკოვი, პირდაპირ თუ ირიბად, მხარს უჭერდა აფხაზი და ოსი პოლიტიკური ელიტის სეპარატისტულ მისწრაფებებს,¹³ მონაწილეობდა საქართველოს კანონიერი ხელისუფლების დამხობაში და დესტრუქციული ქმედებებით, მიზანმიმართულად ახორციელებდა საქართველოს სახელმწიფოებრიობის, სუვერენიტეტისა და ტერიტორიული მთლიანობის წინააღმდეგ მიმართულ პოლიტიკას.¹⁴

1990-იანი წლების პირველ ნახევარში ნათელი გახდა, რომ სამხრეთ კავკასიის რეგიონში საბჭოთა კავშირის ერთგვარ მემკვიდრეობად არა მარტო ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტები იქცა, რომელიც მსოფლიოს არაერთ რეგიონში „ახალი მსოფლიო წესრიგის“ თანმდევი პროცესიც კი გახდა, არამედ რეალური ბრძოლა გაჩაღდა კასპიის ზღვის ენერგორესურსების, ნავთობისა და ბუნებრივი აირის, დასავლეთის ბაზარზე ტრანსპორტირებისთვის.¹⁵ ისტორიული დაპირისპირება ოსმალეთის იმპერიასა და რუსეთის იმპერიას შორის, ფაქტობრივად, XXI საუკუნეშიც გრძელდებოდა. ამჯერად კი, გლობალურ პოლიტიკურ ავანსცენაზე რუსეთის ფედერაცია და თურქეთის

¹² Sonnleitner D. Russia's backyard—unresolved conflicts in the Caucasus. *Politics in Central Europe*. 12(1). 2016, p. 84.

¹³ Nodia G. Causes and visions of conflict in Abkhazia. 1997, p.19. *იხ.* <https://escholarship.org>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 20.05.2021.

¹⁴ Gerrits A.W., and Bader, M. Russian patronage over Abkhazia and South Ossetia: implications for conflict resolution. *East European Politics*. 32(3). 2016, p.298. *იხ.* <https://www.tandfonline.com>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 20.05.2021.

¹⁵ კომახია მ. თურქეთ-რუსეთის ურთიერთობა და სამხრეთ კავკასია. საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრი. Friedrich Ebert Stiftung, 2002, გვ. 13-14. *იხ.* <http://library.fes.de>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 20.05.2021.

რესპუბლიკა უპირისპირდებოდა ერთმანეთს, რომელშიც XX საუკუნის უდიდესი აქტორი, „ცივ ომში“ ღირსეულად გამარჯვებული სახელმწიფო, ამერიკის შეერთებული შტატებიც ჩაება.

სამხრეთ კავკასიის რეგიონში რუსეთის ინტერესების შესუსტებისა და კასპიის ზღვის ენერგორესურსების ევროპულ ბაზარზე ტრანსპორტირებაში რუსეთის გამორიცხვის პარალელურად, რეგიონი განსაკუთრებულად მიმზიდველი აღმოჩნდა აშშ-ისა და ნატოსთვის 2001 წლის 11 სექტემბერს ნიუ-იორკში განხორციელებული ტერორისტული აქტის შემდგომი პერიოდიდან. სამხრეთ კავკასია, ჯიჰადიზმის წინააღმდეგ ბრძოლის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ლოკაციად იქცა.¹⁶ რეგიონმა აშშ-სთვის სტრატეგიული მნიშვნელობა შეიძინა, ვინაიდან იგი ერთადერთი რეგიონია მსოფლიოში, რომელიც ესაზღვრება არა მარტო ნატოსა და რუსეთს, არამედ ახლო აღმოსავლეთსაც, რომელიც, თავის მხრივ, ტერორიზმისა და ექსტრემიზმის უმთავრეს კერას წარმოადგენს. ამასთან, განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევდა აზერბაიჯანის ფაქტორი, რომელიც მუსლიმური, ლაიცისტური და აშშ-ის მოკავშირე სახელმწიფოა სამხრეთ კავკასიის რეგიონში.¹⁷

მოგვიანებით, სამხრეთ კავკასიის პოლიტიკურ არენაზე, ცალსახად იკვეთება დიდი მოთამაშეების ინტერესები, ვინაიდან რეგიონზე დომინანტური პოზიციის მოპოვებისთვის ბრძოლაში ევროკავშირი და XX საუკუნის უდიდესი ეკონომიკური პოტენციალის მქონე სახელმწიფო — ჩინეთი ერთვება, რომლებიც, ცხადია, სამხრეთ კავკასიაში საკუთარი ინტერესების გათვალისწინებით მოქმედებენ და ერთიმეორის საპირწონედ რეგიონში მრავალმილიონიანი პროექტების განხორციელებისთვის დროსა და ენერგიას არ იშურებენ. აღნიშნულ პრიზმაში, სამხრეთ კავკასიური ქვეყნებიდან, განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია საქართველო, რომელიც დიდი მოთამაშეების ინტერესთა დაპირისპირების ერთგვარ პლაცდარმად იქცა.

საქართველოს, თავისი უნიკალური გეოგრაფიული მდებარეობით, სამხრეთ კავკასიის რეგიონში გლობალური მნიშვნელობის ადგილი უჭირავს.¹⁸ ისტორიულ

¹⁶ Stent A.E. *The Limits of Partnership: US-Russian Relations in the Twenty-First Century* — Updated Edition. Princeton University Press. 2015, p. 107.

¹⁷ ზარიფიანი ჟ. პირობითი ჩართულობა აშშ-ის საქმიანობა სამხრეთ კავკასიაში. ჰაინრიხ ბიოლის ფონდი, 2018. იხ. <https://ge.boell.org>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 20.05. 2021.

¹⁸ Cornell S., Starr F., Tsereteli M. *A Western Strategy for the South Caucasus*. Central Asia Caucasus Institute Silk Road Studies Program. 2015, p.13. იხ. <https://www.silkroadstudies.org>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 20.05.2021.

წყაროებზე დაყრდნობით, სწორედ საქართველოს ტერიტორიაზე გადიოდა უძველესი ტრანსკონტინენტური სავაჭრო-საქარავნო „აბრეშუმის გზა“, რომელიც აზიას (ჩინეთს) ევროპასთან (ხმელთაშუაზღვის ქვეყნებთან) აკავშირებდა. სამხრეთ კავკასიის დანარჩენი ქვეყნებისგან განსხვავებით, საქართველოს დასავლეთით ესაზღვრება შავი ზღვა, რომელსაც, ხმელთაშუა ზღვის გავლით, გასასვლელი აქვს მსოფლიო ოკეანეზე. შავიზღვისპირა მდებარეობამ, მნიშვნელოვნად განსაზღვრა ქვეყნის ეკონომიკური და კულტურული განვითარება, რომლის ნათელი მაგალითია აპოლონიოს როდოსელის შედევრი — „მითი არგონავტებზე“. ნაშრომი კიდევ ერთხელ ადასტურებს ქართველი ერის ძველთაძველობასა და კულტურული დონის სიმაღლეს.¹⁹

შემთხვევითი არ იყო ისიც, რომ საქართველოს საკუთარი გავლენის სფეროში მოქცევისთვის, საუკუნეების მანძილზე, ძალისხმევას არ იშურებდნენ სპარსელები, არაბები, მონღოლები, ოსმალები, რუსები და სხვა სახელმწიფოები, ვინაიდან უდიდესი დამპყრობელი ერების გადმოსახედიდან, საქართველოზე კონტროლი, ფაქტობრივად, კავკასიაზე კონტროლის ტოლფასად აღიქმებოდა.

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომი პერიოდიდან საქართველო ღირსეულ ადგილს იკავებს მსოფლიო ენერგოპოლიტიკურ რუკაზე, რაც, უპირველეს ყოვლისა, მისი უნიკალური სატრანსპორტო-გეოგრაფიული მდებარეობით არის განპირობებული. სწორედ საქართველოს ტერიტორიის გავლით საფუძველი ჩაეყარა XX საუკუნის უდიდესი ნავთობსადენების მშენებლობას, რომელშიც გადამწყვეტი როლი, ცხადია, აზერბაიჯანთან ერთად, თურქეთის ხელისუფლებამ ითამაშა.²⁰ ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ნავთობსადენის მშენებლობამ საქართველოს განსაკუთრებული წონა და დანიშნულება შესძინა გლობალურ ენერგოპოლიტიკაში და სამარადჟამოდ დაუმკვიდრა ღირსეული ადგილი მსოფლიო პოლიტიკურ რუკაზე.²¹

დღეისათვის, საქართველოს ტერიტორიაზე გადის უდიდესი მნიშვნელობის მქონე ნავთობსადენები და გაზსადენები — ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანისა და ბაქო-სუფსის

¹⁹ სანიკიძე ლ. დედა-ისტორია. თხზულებათა ტომი II. გამომც. „მოლოდინი“. საგამომცემლო კოოპერატივი „ჯეჯილი“. თბ., 1992, გვ.9.

²⁰ Aleksanyan L.M. Turkish-Georgian relations in the context of Turkey's regional policy at the current stage. Проблемы постсоветского пространства. 4(4). 2017, p.307.

²¹ კომახია მ. სამხრეთ კავკასიის ენერგოდერეფანი: პერსპექტივები და გამოწვევები. საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობების კვლევის ფონდი. ექსპერტის აზრი. თბ., — 2017.

ნავთობსადენები, ბაქო-თბილისი ერზერუმისა და რუსეთ-სომხეთის გაზსადენები.²² XX საუკუნის 90-იან წლებში განხორციელებულმა პროექტებმა უდიდესი როლი შეასრულა საქართველოს, როგორც სატრანზიტო პოტენციალის საერთაშორისო აღიარებაში და, ფაქტობრივად, ძირი გამოუთხარა რუსეთის გეოპოლიტიკურ დომინირებას სამხრეთ კავკასიის რეგიონში.²³

ამრიგად, საქართველო უკვე არის უდიდესი მნიშვნელობის მქონე სატრანზიტო ჰაბი რეგიონში, ქართულ-აზერბაიჯანული სატრანსპორტო-ენერგეტიკული ტანდემი²⁴ კი ერთიორად მიმზიდველი გახდა ევროკავშირისა და შეერთებული შტატებისთვის.²⁵ ცალკე აღნიშვნის ღირსია ირანის ფაქტორი, რომელიც საქართველოს დამოუკიდებლობის მოპოვების პირველივე დღეებიდან აქტიურად უჭერს მხარს ქვეყნის ტერიტორიულ მთლიანობას, სურვილს გამოთქვამს თბილისთან სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების დამყარების კუთხით. ცხადია, ირანის ისლამური რესპუბლიკაც, საქართველოსთან მიმართებით, თავისი ეროვნული ინტერესების გათვალისწინებით მოქმედებს.

კვლევა აქტუალურია თანამედროვე მსოფლიოში მიმდინარე პოლიტიკური პროცესების გათვალისწინებით, რომელშიც ძალთა ახალი ბალანსი ყალიბდება და „ახალი მსოფლიო წესრიგის“ ტრანსფორმაციას ეყრება საფუძველი. აღნიშნულ პროცესებში, ძალაუფლების ხელახალი გადანაწილებისა და გლობალური პოლიტიკის ავანსცენაზე დომინანტური პოზიციის მოპოვებისთვის ისევ აგრძელებენ ბრძოლას ძველი თუ ახალი პოლიტიკური აქტორები, ის უდიდესი მოთამაშეები, რომლებსაც საუკუნეების განმავლობაში ხელთ ეპყრათ მსოფლიოს მართვის სადავეები.

კვლევის მიზნები და ამოცანები

კვლევის ძირითადი მიზანია მსოფლიოს წამყვანი პოლიტიკური აქტორების ინტერესების განსაზღვრა სამხრეთ კავკასიაში, საქართველოს მაგალითზე. ნაშრომის დანიშნულებაა წინა პლანზე წამოვწიოთ ის ძირითადი საკითხები, რომლებიც

²² Lynch D. Why Georgia Matters (Vol. 86). Institute for Security Studies, European Union. 2006, p. 67. იხ. <https://www.iss.europa.eu>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 20.05.2021.

²³ ჯოჯუა დ. რუსეთის სამხედრო ინტერვენცია საქართველოში. 2008 წლის აგვისტოს ომი და მისი შედეგები. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. გამომც. უნივერსალი. თბ., 2010, გვ. 81.

²⁴ Gogolashvili K. New Silk Road: A Stage for EU and China to Cooperate. Expert Opinion. (86). 2017, p.12.

²⁵ Charaia V., Papava V. Belt and Road Initiative: implications for Georgia and China-Georgia economic relations. China Int'l Stud., 67. 2017, p.124 იხ. <http://eprints.tsu.ge>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 20.05.2021.

თანხვედრაშია ევროკავშირის, ნატოს, ჩინეთის, თურქეთისა და ირანის პოლიტიკურ ინტერესებთან რეგიონში (საბჭოთა კავშირის დაშლისა და „ცივი ომის“ დასრულების შემდგომი პერიოდიდან). ამასთან, კვლევის მიზანია, როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი შედეგების წარმოჩენა, რომელიც თან ახლავს დიდი მოთამაშეების ინტერესების განხორციელებას სამხრეთ კავკასიაში.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, იკვეთება შემდეგი ამოცანები, რომლის გადაჭრას ისახავს მიზნად წინამდებარე ნაშრომი. ესენია, საქართველოს მაგალითზე:

- ❖ განვსაზღვროთ სამხრეთ კავკასიის რეგიონის როლი და დანიშნულება იმ ახალ მსოფლიო წესრიგში, რომელიც პოსტბიპოლარულ სამყაროში ყალიბდება;
- ❖ გავანალიზოთ აშშ-ისა და რუსეთის, როგორც „ცივი ომის“ ორი დომინანტი აქტორის, ინტერესთა დაპირისპირების პრობლემატიკა სამხრეთ კავკასიის რეგიონში;
- ❖ შევისწავლოთ ევროკავშირის, როგორც უდიდესი ეკონომიკური გაერთიანებისა და მსოფლიოს ერთ-ერთი წამყვანი პოლიტიკური მოთამაშის ინტერესები სამხრეთ კავკასიაში;
- ❖ გამოვიკვლიოთ რა როლი ენიჭება ნატოს, როგორც უდიდეს სამხედრო-პოლიტიკურ გაერთიანებასა და დასავლეთის ინტერესების გამომხატველს სამხრეთ კავკასიაში, კერძოდ კი, საქართველოსთან მიმართებით განხორციელებულ პოლიტიკაში;
- ❖ წარმოვაჩინოთ ჩინეთის, როგორც XXI საუკუნის გამოკვეთილი პოლიტიკური და ეკონომიკური მოთამაშის ინტერესები სამხრეთ კავკასიაში;
- ❖ განვმარტოთ თურქეთის საგარეო პოლიტიკური ინტერესები სამხრეთ კავკასიასთან მიმართებით;
- ❖ შევისწავლოთ ირანის საგარეო პოლიტიკური ინტერესები სამხრეთ კავკასიის რეგიონში.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი საკვლევო კითხვებია:

- ❖ რა ფაქტორებმა განსაზღვრა სამხრეთ კავკასიის მზარდი როლი პოსტბიპოლარულ მსოფლიო გადასაწილებებში?
- ❖ რით აიხსნება დიდი მოთამაშეების (აშშ, რუსეთი, ჩინეთი, ევროკავშირი, ნატო, თურქეთი, ირანი) ინტერესები სამხრეთ კავკასიის რეგიონში, განსაკუთრებით კი, საქართველოში? რომელ მოთამაშეს რა ინტერესები აქვს საქართველოსთან მიმართებით?
- ❖ თანამშრომლობის როგორი შესაძლებლობები რჩება ზემოაღნიშნულ გლობალურ აქტორებს შორის და რაში გამოიხატება ეს თანამშრომლობა?
- ❖ რა როლი ენიჭება მულტიპოლარულ პოლიტიკურ პროცესებში საქართველოს და რა ძირითადი პრიორიტეტები აქვს ქვეყანას სახელმწიფოებრივი განვითარებისა და თვითმყოფადობის შენარჩუნების გზაზე?

საკვლევო თემის სპეციფიკიდან გამომდინარე, **ნაშრომის ჰიპოთეზა შემდეგნაირად ჩამოვყალიბეთ:**

სამხრეთ კავკასიის რეგიონი (განსაკუთრებით საქართველო) „ცივი ომის“ დასრულებისა და საბჭოთა კავშირის დაშლის პირველივე წლებიდან, დიდი მოთამაშეების ინტერესთა დაპირისპირების ეპიცენტრს წარმოადგენს. ქვეყნის მიმართ დაინტერესება განსაკუთრებით მზარდია, მას შემდეგ, რაც საქართველოს ჩართულობით, კავკასიის რეგიონში საფუძველი ჩაეყარა უდიდესი ენერგოპროექტების განხორციელებას. დიდი მოთამაშეები, სამხრეთ კავკასიაში, ცხადია, თავიანთი ინტერესების გათვალისწინებით მოქმედებენ და, ხშირ შემთხვევაში, მათი ინტერესები ერთმანეთთან თანხვედრაში არ მოდის. ზემოაღნიშნული ფაქტორი მტკივნეულად აღიქმება საქართველოსთვის, რომელიც აქტიურად არის ჩართული მსოფლიოში მიმდინარე გლობალურ პროცესებში და ის გამოწვევები, რომლის წინაშეც დღეს ცივილიზებული სამყარო დგას, საქართველოზეც აისახება.

ნაშრომის მეცნიერული სიახლე

ნაშრომში სიღრმისეულად არის შესწავლილი და დეტალურად გაანალიზებული მსოფლიო პოლიტიკის ისეთი წამყვანი მოთამაშეების ინტერესები სამხრეთ კავკასიის

რეგიონში, როგორცაა: აშშ, რუსეთი, ევროკავშირი, ნატო, ჩინეთი, თურქეთი და ირანი. კვლევაში კომპლექსურად განხილულია ზემოაღნიშნული პოლიტიკური აქტორების მზარდი როლი რეგიონში, რომელიც მათი საგარეო პოლიტიკური ინტერესების განხორციელების უმნიშვნელოვანეს მექანიზმადაც კი იქცა. რეტროსპექტული ანალიზის საფუძველზე, შევისწავლეთ დომინანტი სახელმწიფოების როლი და გეოპოლიტიკური ინტერესები სამხრეთ კავკასიისა და, განსაკუთრებით, საქართველოსთან მიმართებით (საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომი პერიოდიდან დღემდე).

მიუხედავად იმისა, რომ სამხრეთ კავკასიის თემატიკაზე მრავალი მკვლევარი მუშაობს და შესაძლებელია არაერთი სამეცნიერო ლიტერატურის მოძიება, რომელშიც ასახულია, სამი ათწლეულის განმავლობაში, რეგიონის პოლიტიკური და ეკონომიკური განვითარება, წინამდებარე ნაშრომში წარმოდგენილი და განხილულია სამხრეთ კავკასია, როგორც დიდი მოთამაშეების ინტერესთა დაპირისპირების ობიექტი. ნაშრომში დეტალურადაა აღწერილი თითოეული აქტორის ინტერესის განხორციელების დადებითი და უარყოფითი შედეგები გლობალური პროექტების ჭრილში, რომელიც ქართულ სამეცნიერო სივრცეში მეცნიერულ სიახლეს წარმოადგენს. აქამდე აღნიშნულ სამეცნიერო პრობლემას უმთავრესად განიხილავდნენ კონტექსტუალურად — სხვა საკითხების კონტექსტში. დისერტაცია კი ეძღვნება პრობლემური საკითხების განყენებულ შესწავლას და სპეციალურ კვლევას.

მნიშვნელოვანია, აღინიშნოს, რომ დისერტაციაში გამოყენებულია აქამდე უცნობი და ნაკლებად გამოკვლეული სამეცნიერო მასალები, რომლებიც სადისერტაციო ნაშრომს განსაკუთრებულ ღირებულებას სძენს.

ნაშრომის თეორიული ჩარჩო

წინამდებარე ნაშრომი ემყარება მრავალფეროვან სამეცნიერო ლიტერატურასა და ისტორიულ წყაროს, რომელიც უმნიშვნელოვანეს როლს თამაშობს საკვლევი თემატიკის საფუძვლიანი შესწავლისა და ანალიზისთვის. სადისერტაციო ნაშრომში წარმოდგენილია როგორც ქართულენოვანი, ისე ინგლისურენოვანი და რუსულენოვანი სამეცნიერო და პუბლიცისტური წყაროები (წიგნები, მონოგრაფიები, სტატიები და ა.შ.),

რომლებშიც გამოვლენილი და გაშლილია საკვლევ თემატიკასთან დაკავშირებული ძირითადი პრობლემები და არგუმენტები. წინამდებარე კვლევის სპეციფიკიდან გამომდინარე, ნაშრომში წარმოდგენილი მრავალრიცხოვანი ფაქტობრივი მასალა 4 ძირითად ჯგუფად დავყავით:

პირველ ჯგუფს შეადგენს იმ სახელგანთქმულ მეცნიერთა და თეორეტიკოსთა ნაშრომები, რომლებმაც უაღრესად დიდი დახმარება გაგვიწია სადისერტაციო თემის კონცეპტუალური ჩარჩოს ჩამოყალიბების კუთხით. ნაშრომი ემყარება ჯ. მოდელსკის, ი. ვალერსტაინის, ჩ. კინდლბერგერის, რ. კიოჰენის, რ. ტომპსონის, რ. კაპლანის, რ. გილპინის, ჰ. კისინჯერის, კ. ორგანსკის, ი. კუგლერის, ს. ჰანთინგტონის, ფ. ფუკუიამას, ა. რონდელისა და სხვათა შრომებს.

„ჰეგემონური სტაბილურობის თეორიის“ შესახებ ლიტერატურის სიუხვე ცხადყოფს, თუ რამდენად აქტუალური, რელევანტური და მრავალფეროვანია აღნიშნული თეორიული სკოლა. მეცნიერთა და მკვლევართა მოსაზრებები ჰეგემონიის როლისა და ფუნქციის შესახებ, რადიკალურად განსხვავდება ერთმანეთისგან, თუმცა, სავსებით შესაძლებელია მათი კლასიფიკაცია ორ ძირითად მიმართულებად. მეცნიერები, რომლებიც თვლიან, რომ ჰეგემონის არსებობა სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია „მსოფლიო წესრიგისა“ და სტაბილურობის დამყარების კუთხით და მეცნიერები, რომლებიც კატეგორიულად ეწინააღმდეგებიან უნიპოლარიზმსა და ერთი სახელმწიფოს მიერ სხვა სახელმწიფოებზე დომინანტური პოზიციის მოპოვება-შენარჩუნების ყოველგვარ მცდელობას.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს ჯ. მოდელსკის ნაშრომი „გრძელი ციკლები მსოფლიო პოლიტიკაში“ (1989). მოდელსკი, რომელიც ჰეგემონიის ციკლების ჭეშმარიტ მამამთავრად ითვლება, საერთაშორისო პოლიტიკური ისტორიის სიღრმისეული კვლევის შედეგად ასკვნის, რომ XV საუკუნის (კერძოდ კი, 1494 წლიდან) მიწურულიდან XX საუკუნის ჩათვლით, კაცობრიობის ისტორიამ ჰეგემონიის ხუთი ციკლი გამოიარა. თითოეული ციკლი საუკუნე გრძელდებოდა. ხანგრძლივმა ომებმა და საუკუნეების მანძილზე ძალთა ბალანსის ცვალებადობამ ციკლების ცვალებადობაც გამოიწვია. მოდელსკის მიხედვით, ბოლო ხუთი საუკუნის განმავლობაში ერთმნიშვნელოვნად გამოკვეთილი ჰეგემონი სახელმწიფოები იყვნენ: პორტუგალია (XVI საუკუნის განმავლობაში), ნიდერლანდები (XVII საუკუნის განმავლობაში), დიდი

ბრიტანეთი, (ორჯერ, XVIII-XIX საუკუნეებში) და აშშ (XX საუკუნეში, კერძოდ კი, მეორე მსოფლიო ომის შემდგომი პერიოდიდან). მოდელსკი უარყოფს საერთაშორისო სისტემის ანარქიულ ხასიათს და მიიჩნევს, რომ კაცობრიობის ევოლუციის მანძილზე ომები და დესტაბილიზაცია ხანგრძლივი ციკლების ბუნებით არის განპირობებული, ვინაიდან გლობალური სისტემის კრიზისის შემდეგ, ახალი ჰეგემონი იბადება. აღნიშნულ პროცესებს ნაკლებად აქვს კავშირი საერთაშორისო სისტემის ანარქიულობასთან.

ასევე, გამოყოფთ ე. ვალერსტაინს, რომლის ძირითადი თეორიული პოსტულატები გადმოცემულია წიგნში „მსოფლიო სისტემების ანალიზი“ (2005). იგი სიღრმისეულად იკვლევს ჰეგემონის როლსა და ფუნქციას, სწავლობს რა კაცობრიობის განვითარების უწყვეტ ჯაჭვს და ასკვნის, რომ ჰეგემონია, როგორც კაპიტალისტური სისტემის ერთგვარი პროდუქტი, რეალურად, კონფრონტაციის გამომწვევი მიზეზი შეიძლება გახდეს. შესაბამისად, მას უფრო მეტი ბოროტება მოაქვს კაცობრიობისთვის, ვიდრე სიკეთე. „მსოფლიო სისტემების თეორიაზე“ დაყრდნობით, ვალერსტაინი, ვისზეც დიდი გავლენა იქონია ნეომარქსისტულმა თეორიულმა სკოლამ, ავითარებს მოსაზრებას, რომ ლიბერალური მსოფლიო ბაზარი, ეს არის განვითარებული კაპიტალისტური ქვეყნების მიერ ნაკლებად განვითარებულ ქვეყნებზე დომინირების ერთგვარი მექანიზმი.

რ. კაპლანი, ნაშრომში „ანარქია და ჰეგემონია“ (2013), ერთი მხრივ, მიიჩნევს, რომ მსოფლიო ბევრად უარესი იქნებოდა აშშ-ის ჰეგემონიის გარეშე. მეორე მხრივ, იგი ეჭვქვეშ აყენებს ამერიკულ ჰეგემონიზმს XXI საუკუნეში და თვლის, რომ ახლო აღმოსავლეთის, აზიისა და აფრიკის ცალკეულ ქვეყნებში (ეგვიპტე, ერაყი, სირია, ლიბია, ტუნისი) ბოლო დროს განვითარებული მოვლენების შემდეგ, ამერიკულ ჰეგემონიზმზე საუბარი ნაკლებად რელევანტურია. მეცნიერი აღნიშნულ შეხედულებას ამყარებს თურქეთის, საუდის არაბეთისა და პაკისტანის მაგალითზე, რომლებიც ადრინდელთან შედარებით, უკვე არ შედიან აშშ-ის ბანაკში და უფრო მეტიც, ასუსტებენ ამერიკულ ჰეგემონიზმს. დემოკრატია თავისთავად გულისხმობს გარკვეულ იერარქიულ წესრიგს, რომელსაც დემოკრატიულ სახელმწიფოებში ამომრჩეველი განსაზღვრავს. იმას კი, რაც ახლო აღმოსავლეთში ხდება, არაფერი აქვს საერთო დემოკრატასთან, ვინაიდან იქ თითქმის არ არსებობს საკმარისად ფორმალიზებული

იერარქია. კაპლანი ასკვნის, რომ როგორც ჰ. მერვილი თავის ერთ-ერთ რომანში წერდა, წესრიგს შესანარჩუნებლად სილამაზეც კი უნდა შეეწიროს, რადგან წესრიგის, იერარქიის გარეშე არაფერი არსებობს სამყაროში.

ფ. ფუკუიამამ, იაპონური წარმოშობის ამერიკელმა ფილოსოფოსმა და პოლიტოლოგმა, თავის ნაშრომში „ისტორიის დასასრული და უკანასკნელი ადამიანი“ ისტორიის დასასრულის კონცეფცია შემოგვთავაზა. მისი თეზისის მიხედვით, „ცივი ომის“ დასრულება და ლიბერალური დემოკრატიის გამარჯვება, შესაძლოა მოწმობდეს „კაცობრიობის სოციო-კულტურული ევოლუციის ბოლო წერტილს და ადამიანური მმართველობის უკანასკნელ ფორმას“. ფუკუიამას მოსაზრებით, „ცივი ომში“ ლიბერალური დემოკრატიის საბოლოო გამარჯვება ცალსახად და ერთმნიშვნელოვნად ნიშნავს იმას, რომ დასრულდა კაცობრიობის ევოლუციის უდიდესი ეტაპი, რომელმაც წერტილი დაუსვა გაუთავებელ ომებსა და კონფლიქტებს და კიდევ ერთხელ დაანახა მსოფლიოს აშშ-ის როლი და დანიშნულება გლობალურ პოლიტიკაში.

განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია ჰ. კისინჯერის ნაშრომი — „მსოფლიო წესრიგი“ (2014), რომელშიც ავტორი დეტალურად მიმოიხილავს დედამიწის თითქმის ყველა კუთხეს, ლათინური ამერიკის გამოკლებით, და მსოფლიო წესრიგის ოთხ ძირითად კონცეფციას გამოყოფს. ესენია: ევროპული, ისლამური, აზიური და ამერიკული კონცეფციები. თითოეული კონცეფციის შესწავლის შედეგად, აშშ-ის ყოფილი სახელმწიფო მდივანი და ერთ-ერთი ყველაზე გავლენიანი პიროვნება შეერთებული შტატების ისტორიაში ასკვნის, რომ ისევ აშშ-მა უნდა აიღოს პასუხისმგებლობა მსოფლიო წესრიგის დამყარებაზე, ცივილიზებულმა მსოფლიომ კი აღიაროს აშშ-ის ჰეგემონია, ვინაიდან აშშ ერთადერთი ქვეყანაა, რომელსაც შეუძლია პირნათლად შეასრულოს მასზე დაკისრებული მოვალეობა მშვიდობისა და სტაბილურობის დამყარების კუთხით. კისინჯერი თვლის, რომ არც ერთ ქვეყანას არ უთამაშია ისეთი გადამწყვეტი როლი თანამედროვე მსოფლიო წესრიგის ჩამოყალიბებაში, როგორც ეს შეერთებულმა შტატებმა შეძლო.

მეორე ჯგუფს წარმოადგენს იმ მეცნიერთა ნაშრომები, რომელთა საკვლევი სფერო პირდაპირ კავშირშია ჩვენი სადისერტაციო ნაშრომის თემატიკასთან. აღნიშნული კუთხით, განსაკუთრებით გამოვყოფთ მკვლევართა ორ ძირითად ნაწილს. მეცნიერები, რომლებიც ღირებულ კვლევებს ახორციელებენ სამხრეთ კავკასიის

საკითხებში, სწავლობენ რეგიონის როლსა და დანიშნულებას გლობალურ კონტექსტში და გავლენიანი პოლიტიკური მოთამაშეების ინტერესებს აღნიშნულ რეგიონში. ასევე, გამოვყოფთ მეცნიერთა მეორე ნაწილს, რომელთა ინტერესის სფეროს აშშ-რუსეთის, აშშ-საქართველოსა და რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობები წარმოადგენს. გამოვყოფთ ჯ. მანკოფის, ა. სტენტის, ბ. ბუეზინსკის, ჯ. მელვინის, ჯ. ნიკოლის, ს. კორნელის, მ. კონიგის, მ. კლანის, თ. ფრიდმანის, ს. კინზერის, ლ. მიჩელის, ქ. ალიევის, ს. მარკედონოვის, ჰ. ედვარდსისა და სხვების შრომებს.

მრავალრიცხოვანი ფაქტობრივი მასალის გამოყენებით, ა. სტენტი თავის წიგნში — „რუსეთ-ამერიკის ურთიერთობები XXI საუკუნეში“ (2015), დეტალურად აანალიზებს აშშ-რუსეთის ორმხრივ ურთიერთობებს „ცივი ომის“ დასრულებისა და საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომი პერიოდიდან 2016 წლამდე. ავტორი მიმოიხილავს ორ ქვეყანას შორის ინტერესთა დაპირისპირებას მსოფლიოს სხვადასხვა წერტილში არსებულ ისეთ პრობლემურ საკითხებთან მიმართებით, როგორცაა: ტერორიზმი, ახლო აღმოსავლეთი, ისლამური სამყარო, კიბერუსაფრთხოება, სარაკეტო თავდაცვა და სხვ. სტენტის ნაშრომი ჩვენთვის ღირებულია, ვინაიდან მასში დეტალურად გადმოცემულია აშშ-რუსეთის ურთიერთობების სპეციფიკა რეალიზმის თეორიის ჭრილში.

ს. კოენი წიგნში „წარუმატებელი ჯვაროსნული ლაშქრობა: ამერიკა და პოსტსაბჭოთა რუსეთის ტრაგედია“, გვთავაზობს აშშ-რუსეთის ურთიერთობათა ფუნდამენტურ ანალიზს „ცივი ომის“ შემდგომი პერიოდიდან ახალი ათასწლეულის დასაწყისამდე. ავტორი მწვავედ აკრიტიკებს აშშ-ის საგარეო პოლიტიკურ კურსს რუსეთთან მიმართებით და ცდილობს პასუხი გასცეს საკვლევ კითხვას: „რა ეტაპზე გადაინაცვლა აშშ-რუსეთის ურთიერთობებმა 90-იანი წლების შემდეგ?“ ასევე, აღნიშნულ პრიზმაში, ჩვენთვის უდიდეს ღირებულებას იძენს ნაშრომები: „ცივი ომის დაბრუნება“ (რ. ლეგვოლდი), „ნავთობი და დიდება, იმპერია და ბედი კასპიის ზღვაზე“ (ს.ლევინი), „პატარა ერები და დიდი ძალები: კავკასიის ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტები (ს. კორნელი), „ცივი ომიდან ცხელ მშვიდობამდე“ (მ. მაკვოლი) და სხვ.

ა. დუგინი ნაშრომში „გეოპოლიტიკის საფუძვლები“ (1997), გვთავაზობს, გეოპოლიტიკის, როგორც მეცნიერების, საფუძვლიან შესწავლას. წიგნი ორი ნაწილისგან შედგება: „გეოპოლიტიკის საფუძვლები“ და „რუსეთის გეოპოლიტიკური მომავალი“.

დუგინის მიხედვით, აშშ და რუსეთი ორივე თანაბარი მტერი და მეგობარია საქართველოსთვის და საქართველომ ილუზიებით არ უნდა იკვებოს, ვიანიდან „ცივი ომის“ ორი უდიდესი აქტორი ერთნაირად იბრძვის გავლენის სფეროების გაფართოებისათვის და ორივეს „მუდმივი ინტერესები“ აქვს. რუსი ნაციონალისტის პერსპექტივიდან, დემოკრატიაც ისეთივე იდეოლოგიაა, როგორც კომუნიზმი, ამერიკელებიც ისევე იქცეოდნენ ვიეტნამში, იუგოსლავიასა და სხვა ქვეყნებში როგორც რუსები ავღანეთში, უნგრეთსა და ჩეხოსლოვაკიაში.

განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია პოლიტოლოგიის დამსახურებული მეცნიერის ზბიგნევ ბჟეზინსკის „დიდი საჭადრაკო დაფა“ (1997), რომელიც პოლიტიკური მეცნიერების მსოფლიო კლასიკად არის მიჩნეული. აშშ-ზე უზომოდ შეყვარებული ბჟეზინსკი რეკომენდაციებს აძლევს ამერიკის მთავრობას და ინტელექტუალურ ელიტას მოძღვრავს, თუ როგორ შეიძლება ამერიკამ შეინარჩუნოს ბატონობა „დიდ საჭადრაკო დაფაზე“, ანუ ევრაზიაზე, რომელიც მისი ღრმა რწმენით, მხოლოდ სწორი საჭადრაკო სვლებისა და წინდახედული მანევრების განხორციელებით არის შესაძლებელი.

სამხრეთ კავკასიის რეგიონის საფუძვლიანი პოლიტიკური და ეკონომიკური შეფასების მიზნით, გამოვიყენეთ შემდეგი ნაშრომები: „ცენტრალური კავკასია: გეოპოლიტიკური ეკონომიის ნარკვევები“ (2009) - ვ. პაპავა და ე. ისმაილოვი, „სამხრეთ კავკასია გეოპოლიტიკურ გზაჯვარედინზე“ (2010) — ბ. ალადაშვილი, „სამხრეთ კავკასია გზაჯვარედინზე: რთული რეალობა და დიდი მოლოდინები“ (2014) — მ. ასათიანი, „რას ვაკეთებთ სამხრეთ კავკასიაში დემოკრატის განვითარებისთვის: საქართველოს კომპლექსური მაგალითი“ (2014) — ჩ. ფერბენქსი, „როგორ მიდის გარდამავალი პროცესი: აშშ, დემოკრატიული განვითარება და სამხრეთ კავკასია“ (2014) — ლ. მიჩელი, „დასავლეთის სტრატეგია სამხრეთ კავკასიისთვის“ (2015) — ს. კორნელი და სხვები. მდიდარი ფაქტობრივი მასალის გამოყენებით, აღნიშნული ავტორები სიღრმისეულად აშუქებენ რეგიონის სპეციფიკასა და გეოპოლიტიკურ მახასიათებლებს და ნათლად წარმოაჩენენ იმ სირთულეებსა და გამოწვევებს, რომლის წინაშე დგას, უაღრესად ჭრელი და მრავალფეროვანი სამხრეთ კავკასიის რეგიონი.

საქართველოს ეთნოპოლიტიკურ კონფლიქტებს, ქვეყნის როლსა და დანიშნულებას მიეძღვნა ცნობილი ქართველი მეცნიერების — თ. კიკნაძის, ს.

ვახტანგაშვილის, დ. ჯოჯუას, ა. რონდელის, ვ. მაისაიას, ვ. მოდებაძის, შ. მალაშხიას, პ. ყალიჩავას, ა. სიხარულიძის, ქ. აფციაურის, ა. ბაქრაძის, დ. ყიფიანის, ა. სონდულაშვილის, ე. აკობიას, მ. ბერუაშვილის, ს. ასათიანის, ბ. ალადაშვილის, მ. ყიფიანის, მ. არეშიძის, მ. ბერუაშვილის და სხვათა ნაშრომები.

რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის ჭრილში, განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია ქართველის მეცნიერის დ. ჯოჯუას ნაშრომი „რუსეთის სამხედრო ინტერვენცია საქართველოში, 2008 წლის აგვისტოს ომი და მისი შედეგები“ (2010). წიგნში ავტორი, მისთვის დამახასიათებელი მაღალი პროფესიონალიზმით, სკრუპულოზურად აღწერს რუსეთის საგარეო პოლიტიკურ კურსს საქართველოში (ჯერ კიდევ რუსული იმპერიალიზმიდან მოყოლებული) და დეტალურად გადმოგვცემს აგვისტოს ომის მოვლენებს. ავტორი ასკვნის, რომ 2008 წლის აგვისტოს ომი არის წმინდა წყლის დელიქტური ქმედება, დანაშაული ა) კაცობრიობისა და ადამიანურობის წინააღმდეგ; ბ) დანაშაული ცივილიზაციის ისტორიის წინააღმდეგ; გ) დანაშაული თანამედროვე ცივილიზაციის ფასეულობებისა და იდეალების მიმართ, რომლებიც რუსებმა ჩაიდინეს ქართველი ერისა და ქართული სახელმწიფოს წინააღმდეგ.

ჩინეთ-საქართველოს ურთიერთობის კონტექსტში, ჩვენთვის ღირებულია პროფესორ პ. მამრაძის სამეცნიერო სტატია “ჩინეთის პროექტი OBOR (One Belt — one Road), ანუ „ერთი სარტყელი — ერთი გზა, საქართველო-ჩინეთის ურთიერთობების პერსპექტივა“ (2017), რომელშიც მეცნიერი დეტალურად განმარტავს ჩინეთის უდიდესი პროექტის მნიშვნელობას გლობალურ ჭრილში და განსაკუთრებულ კონცენტრირებას ახდენს საქართველოს როლსა და დანიშნულებაზე (აღნიშნულ პროექტში ჩართულობის კუთხით). ავტორი ღირებულ რეკომენდაციებს გასცემს საქართველოს ხელისუფლებისა და პოლიტიკური თუ ეკონომიკური აქტორებისთვის, თუ რა მექანიზმებით არის შესაძლებელი საქართველოსა და ჩინეთს შორის ეკონომიკური ურთიერთობების გაღრმავება გრძელვადიან პერსპექტივაში. აღნიშნულ თემაზე, ასევე, მუშაობს ქართველი მეცნიერი ვ. პაპავა, რომლის სამეცნიერო ნაშრომები, “ერთი გზა — ერთი სარტყელთან“ მიმართებით, ჩვენთვის ძალიან ღირებულია.

ევროკავშირისა და საქართველოს ურთიერთობების პრიზმაში მნიშვნელოვნად მივიჩნევთ გამოცოთ ს. კაპანაძისა და კ. გოგოლაშვილის შრომები. მეცნიერები წლების განმავლობაში ევროკავშირის თემატიკაზე მუშაობენ. განსაკუთრებით ღირებულია ს.

კაკაბაძის „ევროკავშირის პოლიტიკა“ (2006), კ. გოგოლაშვილის „ევროკავშირის შავი ზღვის პოლიტიკა და გაფართოება“ (2018), დ. კაკაბაძის „შავი ზღვის სინერგია — ევროკავშირის ახალი ინიციატივა“ (2007).

ნატო-საქართველოს ურთიერთობის ჭრილში გამოვეყნეთ პოლიტოლოგ ნ. ჩიტაძის წიგნს „ნატო: ჩრდილოატლანტიკური ალიანსი მსოფლიოში მშვიდობისა და სტაბილურობის მთავარი გარანტი“ (2008). თურქეთ-საქართველოს ურთიერთობებს იკვლევს ახალგაზრდა მეცნიერი მ. მანჩხაშვილი. აღვნიშნავთ მის ნაშრომებს: „თურქეთის საგარეო პოლიტიკა 1990-2008“ (2013) და „თურქეთი XX საუკუნის ბოლოსა და XXI საუკუნის დამდეგს“ (2014). ირან-საქართველოს ურთიერთობების შესწავლით არაერთი ქართველი თუ უცხოელი მკვლევარია დაინტერესებული. გამოვეყნეთ ა. რონდელის ნაშრომს „ირანი და საქართველო — ურთიერთობის დაახლოების პერსპექტივები“ (2014), თ. შარაშენიძის სამეცნიერო სტატიას „ირანის როლი სამხრეთ კავკასიაში“ (2011) და ვ. პაპავას ნაშრომს „ირანი და სამხრეთ კავკასია — გეოპოლიტიკური ინტერესები და რეგიონული პრიორიტეტები“ (2016).

ცალკე აღნიშვნის ღირსია მ. კომახიას „სამხრეთ კავკასიის ენერგოდერეფანი: პერსპექტივები და გამოწვევები“ (2017), „ახალი დიდი თამაში ცენტრალურ აზიაში: ბრძოლა კასპიის რესურსების ტრანსპორტირებისათვის“ (2018) და „მილსადენების პოლიტიკა პოსტსაბჭოთა სივრცეში“ (2015). ექსპერტი დეტალურად ანალიზებს იმ ენერგოპროექტების (ნავთობსადენებისა და გაზსადენების) როლსა და დანიშნულებას, რომლებმაც დამოუკიდებლობის მოპოვების დღიდან, სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებს — აზერბაიჯანსა და საქართველოს განსაკუთრებული მიმზიდველობა შესძინა გლობალურ კონტექსტში.

სადისერტაციო ნაშრომის მესამე ჯგუფში ე.წ. ინტერნეტრესურსია წარმოდგენილი, რომელიც ინტერნეტის საშუალებით ხელმისაწვდომ მასალას გულისხმობს. აღნიშნული გზით, სადისერტაციო ნაშრომში გაშუქებულია არაერთი ქართველი, თუ უცხოელი ანალიტიკოსისა და ექსპერტის მოსაზრება საკვლევ თემატიკასთან დაკავშირებით. ინტერნეტის საშუალებით მოპოვებული ინფორმაცია დიდ დახმარებას გვიწევს თემის უკეთ გააზრების თვალსაზრისით, ვინაიდან ინტერნეტრესურსების მნიშვნელობა უფრო და უფრო მზარდია თანამედროვე სამეცნიერო კვლევებში. განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია ისეთ ელექტრონულ

სამეცნიერო ბაზებზე მოპოვებული მასალები, როგორებიცაა Scopus, EBSCO, CROSREFF, GOOGLE SCHOLAR, DOAJ, CEEOL, SSOAR, ERIHPLUS, CEFOL, HeinOnline და სხვ.

კვლევის მეთოდოლოგია

კვლევის მეთოდოლოგიური საფუძველია პოლიტიკის მეცნიერებაში ფართოდ გავრცელებული „ჰეგემონური სტაბილურობის თეორია“, რომელიც მიესადაგება და დასაბუთებულად აღწერს დიდი მოთამაშეების ინტერესთა განხორციელების ძირითად მექანიზმებს მსოფლიო წესრიგის დამყარების ჭრილში. „ჰეგემონური სტაბილურობის თეორია“ ლაიტმოტივად გასდევს ზემოაღნიშნულ ნაშრომს და ემყარება ისეთი ცნობილი თეორეტიკოსების კვლევებს, როგორებიც არიან: ჩ. კინდლბერგერი, რ. კიოჰენი, ჯ. მოდელსკი, რ. ტომპსონი, ი. ვალერსტაინი, რ. კაპლანი, რ. გილპინი, ჰ. კისინჯერი, კ. ორგანსკი, ი. კუგლერი, ფ. ფუკუიამა, ს. ჰანთინგტონი, ა. რონდელი და სხვები. პოლიტიკის მეცნიერებისა და საერთაშორისო ურთიერთობების ზემოაღნიშნული თეორეტიკოსები სკრუპულოზურად ანალიზებენ კაცობრიობის ისტორიის გარდამტეხ მოვლენებს და რეტროსპექტულად განიხილავენ „მსოფლიო წესრიგის“ დამყარების ძირითად ეტაპებს ისტორიულ ჭრილში.

თეორიულ ჭრილში, ნაშრომში ყურადღებას ვამახვილებთ ფ. ფუკუიამას ცნობილ თეზისზე, რომლის მიხედვითაც, „ცივ ომში“ აშშ-ის გამარჯვებით დასრულდა უდიდესი ეტაპი კაცობრიობის ისტორიაში და მსოფლიო ახალ ფაზაში გადავიდა. მეცნიერის პერსპექტივიდან, აღნიშნული მოვლენა ცხადყოფს ლიბერალური დემოკრატიის, როგორც მმართველობის საუკეთესო ფორმის, რეზისტენტულობასა და მდგრადობას. ფუკუიამა ავითარებს გერმანელი ფილოსოფოსის, ი. კანტის იდეებზე დაფუძნებული „დემოკრატიული მშვიდობის თეორიას“.

აღნიშნული თეორია ლიბერალური და ნეოლიბერალური თეორიების ერთ-ერთი უმთავრესი ქვაკუთხედი და ეფუძნება მოსაზრებას, რომ დემოკრატიული სახელმწიფოები ერთმანეთთან არ ომობენ, ვინაიდან ისინი კონფლიქტური სიტუაციების გადაჭრას მშვიდობიანი გზით ამჯობინებენ — მოლაპარაკების, კომპრომისისა და საყოველთაო კონსენსუსის საფუძველზე. აღნიშნული თეორიის მიხედვით, დემოკრატიულ სახელმწიფოებს ისეთი საერთო ფუნდამენტური

ღირებულებები აერთიანებთ, როგორებიცაა: საყოველთაო თავისუფლება და თანასწორობა; კანონის უზენაესობა; ხელისუფლების დაყოფა; საზოგადოების კონტროლი სახელმწიფოზე — როგორც დემოკრატიზაციის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მექანიზმი და სხვ.

ვინაიდან „ჰეგემონური სტაბილურობის თეორია“, ერთი მხრივ, რეალიზმისა და ნეორეალიზმის, ხოლო მეორე მხრივ, ლიბერალიზმისა და მერკანტილიზმის ერთგვარ ნაზავს წარმოადგენს, ნაშრომში დიდი მოთამაშეების ინტერესთა განხორციელება განხილულია რეალიზმის თეორიის ჭრილში. აღნიშნული თეორიის თვალსაჩინო ილუსტრაციაა აშშ-რუსეთის ურთიერთობები. რეალიზმის ძირითადი პოსტულატები ეფუძნება მოსაზრებას, რომ ანარქიულ საერთაშორისო სისტემაში, სადაც „ერთის დანაკარგი მეორის მონაპოვარია“, საერთაშორისო აქტორები მუდმივად ცდილობენ ძალაუფლების განმტკიცებას, რათა უზრუნველყონ თავიანთი უსაფრთხოება.

ზემოხსენებული მიზნების რეალიზების გზაზე, სახელმწიფოები არც ფართომასშტაბიან სამხედრო კონფლიქტებს ერიდებიან. კლასიკური რეალისტებისგან (თუკიდიდე, თომას ჰობსი, ნიკოლო მაკიაველი) განსხვავებით, ედვარდ ქარი, ჰანს მორგენტაუ და ჯონ მირშიმერი, რეალიზმის ამომწურავ დახასიათებას გვთავაზობენ და ნეოლიბერალური თეორიის საპირისპიროდ ასკვნიან, რომ სახელმწიფოთა შორის კონკურენცია და განსხვავებული ინტერესები, მათ შორის თანამშრომლობის სურვილს ახშობს და საერთაშორისო პოლიტიკა სხვა არაფერია, თუ არა ქვეყნებს შორის მუდმივი პაექრობისა და ინტერესთა დაპირისპირების არენა, სადაც დღევანდელი მოკავშირე ხვალ მტრად შეიძლება იქცეს. აღნიშნული თეორიის უტყუარობას მოწმობს XXI საუკუნეში მსოფლიოს წამყვან პოლიტიკურ აქტორებს შორის მზარდი დაძაბულობა და თანამედროვე პოლიტიკური სისტემის ტრანსფორმაციის მცდელობა, რომელსაც, მეცნიერთა დიდი ნაწილის მოსაზრებით, უკვე ჩაეყარა საფუძველი.

კვლევის მეთოდები

წინამდებარე ნაშრომი ემყარება სამეცნიერო ლიტერატურას და ისტორიულ წყაროებს, რომლებიც უმნიშვნელოვანეს როლს თამაშობს თემატიკის საფუძვლიანი კვლევისა და ანალიზისთვის.

- ❖ დისერტაციაში გამოყენებულია პირველადი და მეორეული წყაროები. პირველადი წყაროები მოიცავს ოფიციალურ დოკუმენტებს, ორმხრივ ხელშეკრულებებს, აუდიო და ვიდეო ჩანაწერებს, საერთაშორისო ორგანიზაციების (გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, ნატო, ეუთო, ევროკავშირი და ა.შ.) ოფიციალურ ვებ-გვერდებზე გამოქვეყნებულ მასალებს.
- ❖ ნაშრომი ეყრდნობა ამერიკის შეერთებული შტატების, რუსეთის, თურქეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროებისა და საელჩოების მიერ გასაჯაროებულ ოფიციალურ დოკუმენტებს.
- ❖ მეორეული წყაროების ფარგლებში, შესწავლილი და განხილულია როგორც ქართულენოვანი, ისე რუსულენოვანი და ინგლისურენოვანი სახელმძღვანელოები, მონოგრაფიები, სამეცნიერო-კვლევითი შრომები, სტატიები, ჟურნალ-გაზეთები და ა.შ.
- ❖ სადისერტაციო ნაშრომში გამოყენებული პირველადი და მეორეული წყაროების საშუალებით, მოვახდინეთ საკვლევო თემატიკის რეტროსპექტული და დესკრიფციული ანალიზი. მრავალრიცხოვანი ფაქტობრივი მასალის შესწავლამ დიდი დახმარება გაგვიწია ნაშრომის უკეთ გააზრებისა და საკვლევ კითხვებზე პასუხების ფორმულირების თვალსაზრისით.
- ❖ ზოგად მეცნიერულ მეთოდებთან ერთად, ნაშრომში გამოყენებულია თვისებრივი კვლევის მეთოდები. კონკრეტულად კი, ემპირიულ კვლევაზე დაყრდნობით ჩავატარეთ ჩადრმავებული ინტერვიუ და გამოვკითხეთ ის ქართველი პოლიტოლოგები და ექსპერტები, რომელთა კვლევის სფეროს სწორედ ჩვენს სადისერტაციო ნაშრომში წამოჭრილი საკითხები წარმოადგენს.
- ❖ ნაშრომში გამოყენებულია კვლევის ისეთი მეთოდები, როგორებიცაა: სისტემურ-სტრუქტურული, ისტორიულ-შედარებითი, ლოგიკური და შინაარსობრივი ანალიზის მეთოდები. რეტროსპექტულად აღვწერეთ სამხრეთ კავკასიის, როგორც გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი რეგიონის ისტორიული განვითარება საბჭოთა ეპოქის დასრულების შემდგომი პერიოდიდან და მსოფლიოს წამყვანი მოთამაშეების

ინტერესები სამიზნე რეგიონის ქვეყნებთან, განსაკუთრებით კი, საქართველოსთან მიმართებით. კვლევა მოიცავს 1991 წლის შემდგომ პერიოდს.

- ❖ საკვლევი თემატიკის უკეთ გააზრების მიზნით, ასევე, გამოვიყენეთ შედარებითი ანალიზის მეთოდი, როგორც სიტუაციური ანალიზის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი შემადგენელი კომპონენტი. აღნიშნული მეთოდი უნიკალურია, ვინაიდან იგი გარკვეული ფაქტებისა და მოვლენების შედარების საფუძველზე მოპოვებული ინფორმაციის სპეციფიკურ ანალიზს გულისხმობს. შევისწავლეთ დასავლეთის ინტერესები სამხრეთ კავკასიის სამ დამოუკიდებელ სახელმწიფოში — საქართველოში, სომხეთსა და აზერბაიჯანში, რომელმაც სადისერტაციო ნაშრომს მეტი სიცხადე შესძინა.

კვლევის მიზნების განსახორციელებლად, ჩავატარეთ ნახევრად-სტრუქტურირებული ჩაღრმავებული ინტერვიუ შესაბამისი დარგის სპეციალისტებთან, ექსპერტებსა და მეცნიერებთან. სამიზნე ჯგუფად შევარჩიეთ შემდეგი ექსპერტები: ვ. მაისაია, ნ. ჩიტაძე, პ. მამრადე, ზ. აბაშიძე, გ. მარხულია და ა. ორელი. ჩატარებული კვლევის შედეგად, მეცნიერთა შორის გამოვლინდა ურთიერთგანსხვავებული შეხედულებები, რომელმაც, თავის მხრივ, დიდი დახმარება გაგვიწია საკითხის უკეთ გააზრების, რელევანტური დასკვნებისა და რეკომენდაციების ფორმულირების კუთხით.

თემის თეორიულ-პრაქტიკული მნიშვნელობა

აღნიშნული საკითხის კვლევას ღირებული თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს. მიღებული კვლევის შედეგები და რეკომენდაციები დახმარებას გაუწევს როგორც ამ საკითხით დაინტერესებულ მეცნიერებსა და მკვლევრებს, ისე მომავალ დისერტანტებს, რომელთა კვლევის ობიექტს სამხრეთ კავკასია და რეგიონში დიდი მოთამაშეების ინტერესები წარმოადგენს.

ვიმედოვნებთ, რომ მიღებული კვლევის შედეგები და რეკომენდაციები, რომელშიც, პოლიტიკური დოკუმენტისგან განსხვავებით, გადმოცემულია საკითხის ობიექტური, მიუკერძოებელი ანალიზი, ასევე, შესაძლებელია გამოყენებულ იქნას

დიპლომატების, საგარეო-პოლიტიკური უწყებების, არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და სხვა არაერთი დაინტერესებული პირისა თუ ჯგუფის მიერ.

ნაშრომის მოცულობა და სტრუქტურა

სადოქტორო ნაშრომი „სამხრეთ კავკასია — დიდი მოთამაშეების ინტერესთა დაპირისპირების ობიექტი“ წარმოდგენილია A4-ფორმატში და მოიცავს 242 გვერდს.

ნაშრომი შედგება შესავლის, სამი ძირითადი თავის, 11 ქვეთავისა და დასკვნითი ნაწილისგან, რომელშიც შეჯამებული და არგუმენტირებულად დასაბუთებულია კვლევის შედეგები. სადისერტაციო ნაშრომში წარმოდგენილია რეზიუმე, თითოეული თავისა და ქვეთავის მოკლე ანალიზი, ქართულ და ინგლისურ ენებზე. ნაშრომის ბოლოში წარმოდგენილია გამოყენებული ლიტერატურის სია (245 გამოყენებული ლიტერატურა) და დანართები, მათ შორის, 7 რუკა, 4 დიაგრამა და 2 სქემა.

ნაშრომის ძირითადი შინაარსი

თავი I. ახალი მსოფლიო წესრიგი და ახალი პოლიტიკური რეალობა. (ქვეთავები: 1.1. პოსტბიპოლარული სამყარო და ახალი მსოფლიო წესრიგი. 1.2. ლიბერალიზმის გამარჯვება, როგორც ერთპოლარული სამყაროს მოცემულობა. 1.3. სამხრეთ კავკასია ახალ გეოპოლიტიკურ გადანაწილებაში.

დისერტაციის პირველ თავში განხილულია „ცივი ომის“ დასრულებისა და საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ ჩამოყალიბებული ახალი პოლიტიკური რეალობა, როგორც „ახალი მსოფლიო წესრიგის“ თანმდევი პროცესი. ბიპოლარული მსოფლიო, რომელშიც გავლენის სფეროები ორ დომინანტ აქტორს, შეერთებულ შტატებსა და საბჭოთა კავშირს შორის იყო გადანაწილებული, XX საუკუნის მიწურულს ისტორიის კუთვნილება ხდება და იწერება კაცობრიობის ისტორიის ახალი ფურცელი. ვინაიდან პოსტბიპოლარული მსოფლიო წესრიგი აშშ-ის ჰეგემონიზმით ხასიათდება, პირველი თავის პირველ ქვეთავში სიღრმისეულად ვანალიზებთ იმ უნიპოლარულ მსოფლიო წესრიგს, რომელიც აშშ-ის ლიდერობით, „ცივი ომის“ ერთგვარ მემკვიდრეობად იქცა და მნიშვნელოვნად განსაზღვრა XXI საუკუნის გარდამტეხი ისტორიულ-პოლიტიკური

მოვლენები. აღნიშნულ ნაწილში, „ჰეგემონური სტაბილურობის თეორიის“ კონტექსტში, წარმოდგენილია ცნობილი თეორეტიკოსების ნაშრომები, სადაც დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი პოზიციიდან განხილულია ჰეგემონიზმის როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი მხარეები, უნიპოლარული მსოფლიო წესრიგის პირობებში. **პირველი თავის მეორე ქვეთავში** დეტალურად განხილული და გამოვლენილია „ცივი ომის“ შემდგომი პრობლემები და გამოწვევები, როგორც ერთპოლუსიანი მსოფლიო წესრიგის თანმდევი პროცესი. **პირველი თავის მესამე ქვეთავში** საუბარია სამხრეთ კავკასიის ფაქტორზე, რომელიც საბჭოთა კავშირის დაშლისა და „ცივი ომის“ დასრულების შემდგომი პერიოდიდან დიდი მოთამაშეების დაპირისპირების ერთგვარ პოლიგონადაც კი იქცა.

თავი II. თანამედროვე მსოფლიოს ძირითადი ტენდენციები და საქართველო საერთაშორისო სისტემის ახალ კოორდინატებში (ქვეთავები: 2.1. დასავლეთის ახალი სტრატეგია სამხრეთ კავკასიაში და საქართველო 2.2. აშშ-რუსეთის ურთიერთშეკავების პოლიტიკა სამხრეთ კავკასიაში საქართველოს მაგალითზე 2.3. ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტები — რეგიონული უსაფრთხოების პრობლემა.

ნაშრომის მეორე თავში გაანალიზებულია თანამედროვე მსოფლიოს განვითარების ძირითადი ტენდენციები და განხილულია საქართველოს როლი საერთაშორისო სისტემის ახალ კოორდინატებში. ყურადღებას ვამახვილებთ აშშ-რუსეთის ინტერესთა დაპირისპირებაზე სამხრეთ კავკასიის რეგიონსა და კონკრეტულად კი, საქართველოს ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტების ჭრილში. ეთნიკურ და პოლიტიკურ ნიადაგზე წარმოქმნილი კონფლიქტები, ცხადია, საფრთხეს უქმნის რეგიონის უსაფრთხოებასა და სტაბილურ განვითარებას, რომელშიც არც თუ ისე შორეულ წარსულში, „მთიანი ყარაბაღის“ ირგვლივ განვითარებული მოვლენებიც მოიაზრება. **მეორე თავის პირველ ქვეთავში** საუბარია დასავლეთის ახალ გეოსტრატეგიაზე სამხრეთ კავკასიაში საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომი პერიოდიდან. აგრეთვე, მიმოვიხილავთ როგორც აშშ-ის, ისე ევროკავშირის პოლიტიკას საქართველოში, სომხეთსა და აზერბაიჯანში. ცალკე აღნიშვნის ღირსია აშშ-ისა და ევროპის განსაკუთრებული ინტერესი აზერბაიჯანის, როგორც კასპის ზღვის ნავთობის მომპოვებელი ქვეყნის მიმართ.

მეორე თავის მეორე ქვეთავი ეთმობა აშშ-რუსეთის ურთიერთშეკავების პოლიტიკას სამხრეთ კავკასიის რეგიონში, საქართველოს მაგალითზე. ნაშრომის ამ ნაწილში, გაანალიზებულია 1991 წლიდან ამერიკის შეერთებული შტატების უპრეცედენტო მხარდაჭერა საქართველოს მიმართ ქვეყნის ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში ინტეგრაციის, კონფლიქტების მშვიდობიანი მოგვარების, დემოკრატიული პრინციპებისა და ღირებულებების დამკვიდრებისა და შიდა პოლიტიკური რეფორმების განხორციელების კუთხით. მეორე თავის მესამე ქვეთავში განხილულია სამხრეთ კავკასიის ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტები, როგორც რეგიონული უსაფრთხოების პრობლემა. გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტები, საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის უმთავრეს გამოწვევად იქცა. ნაშრომში ყურადღება გამახვილებულია 2020 წლის სექტემბერ-ნოემბერში „მთიანი ყარაბაღის“ ირგვლივ განვითარებულ მოვლენებზე, რომელმაც რეგიონში ძირეული ცვლილებები გამოიწვია.

თავი III. გლობალური პროექტები, როგორც დიდი მოთამაშეების ინტერესთა განხორციელების მექანიზმი 3.1. სამხრეთ კავკასიის, როგორც ენერგოდერეფნის მნიშვნელობა და ნატოს როლი კავკასიის ენერგოუსაფრთხოების უზრუნველყოფაში 3.2. ევროკავშირის პოლიტიკა რეგიონში და საქართველოს მონაწილეობა „სამეზობლო პოლიტიკასა“ და „აღმოსავლეთ პარტნიორობის პროგრამებში“ 3.3. ჩინეთის გლობალური პროექტი „ერთი გზა — ერთი სარტყელი“ და საქართველო 3.4. საქართველო-თურქეთის ურთიერთობის თავისებურებები რეგიონულ და გლობალურ ჭრილში 3.5. ირანის როლი სამხრეთ კავკასიაში და საქართველო.

მესამე თავი ეთმობა დიდი მოთამაშეების მიერ სამხრეთ კავკასიის რეგიონში განხორციელებულ გლობალურ პროექტებს, როგორც მათი საგარეო პოლიტიკური ინტერესების განხორციელების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს მექანიზმს. 1991 წლიდან ნატო, ევროკავშირი და თურქეთი მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ სამხრეთ კავკასიაში გრძელვადიანი მშვიდობისა და სტაბილურობის უზრუნველყოფაში, რაც, უპირველეს ყოვლისა, რეგიონში მათი ინტერესების რეალიზების სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვან ასპექტს წარმოადგენს. ბოლო ათწლეულის განმავლობაში, სამხრეთ კავკასიის მიმართ უფრო და უფრო მზარდ ყურადღებას იჩენს აზიის უდიდესი პოლიტიკური აქტორი —

ჩინეთი, ქვეყანა, რომლის სახელთან არის დაკავშირებული „დიდი აბრეშუმის გზის“ თანამედროვე ალტერნატივის, „ერთი გზა — ერთი სარტყლის“ განხორციელება.

მესამე თავის პირველ ქვეთავში განხილულია სამხრეთ კავკასიის, როგორც ენერგოდერეფნის მნიშვნელობა და ნატო-ს როლი კავკასიის ენერგოუსაფრთხოების უზრუნველყოფაში. **მესამე თავის მეორე ქვეთავი** ეთმობა ევროკავშირის პოლიტიკას სამხრეთ კავკასიის რეგიონში. ნაშრომის თემატიკიდან გამომდინარე, ფოკუსირება გაკეთებულია საქართველოზე, ევროკავშირის პროგრამების — „სამეზობლო პოლიტიკისა“ და „აღმოსავლეთ პარტნიორობის“ ჭრილში. **მესამე თავის მესამე ქვეთავში** განხილულია ჩინეთის გლობალური პროექტი „ერთი გზა — ერთი სარტყელი“, გაშუქებულია საქართველოს როლი და დანიშნულება აღნიშნულ პროცესებში.

მესამე თავის მეოთხე ქვეთავში საუბარია საქართველო-თურქეთის თანამშრომლობის თავისებურებებზე რეგიონულ და გლობალურ ჭრილში, ხოლო მესამე თავის მეხუთე ქვეთავში შევისწავლით ირანის როლს სამხრეთ კავკასიის რეგიონში. სადისერტაციო ნაშრომის სპეციფიკის გათვალისწინებით, რასაკვირველია, ყურადღებას ვამახვილებთ ირანის საგარეო პოლიტიკურ ინტერესებზე საქართველოსთან მიმართებით. ზემოაღნიშნული, უპირველეს ყოვლისა, თეირანის გეოსტრატეგიული ინტერესებით არის გამოწვეული.

დასკვნა

ჩვენი კვლევის მიზანი იყო შეგვესწავლა და გაგვეანალიზებინა დიდი მოთამაშეების ინტერესები სამხრეთ კავკასიის რეგიონში, საქართველოს მაგალითზე. ნაშრომის დასკვნით ნაწილში, ჰიპოთეზის დადასტურების შედეგად, ფორმულირებულია პასუხები საკვლევ კითხვებზე და წარმოდგენილია კვლევის შედეგები.

სამხრეთ კავკასია დიდი მოთამაშეების მიერ კონსტრუირებული მსოფლიო წესრიგის ნაწილია. რასაკვირველია, მასზე მნიშვნელოვან ასახვას პოვებს თანამედროვე მსოფლიოში მიმდინარე პროცესები. რეგიონის სამმა ქვეყანამ — საქართველომ, სომხეთმა და აზერბაიჯანმა 1991 წელს დამოუკიდებლობა მოიპოვა და დაადა

დასავლური, დემოკრატიული განვითარების გზას, რომელიც მათთვის უდიდეს გამოწვევად იქცა. რეგიონში გავლენის სფეროების ახალი გადანაწილების პირობებში, განსაკუთრებით იმაზე ვითარება აშშ-სა და რუსეთის ფედერაციას შორის, მოგვიანებით კი, სამხრეთ კავკასიაში ახალი მოთამაშეები ჩნდებიან, რომლებიც აღნიშნულ რეგიონს, უპირველეს ყოვლისა, საკუთარი ინტერესების განხორციელების ობიექტად მიიჩნევენ. ამასთან, დღემდე ინტერესს არ კარგავს კავკასიის ინტეგრაციის სხვადასხვა მოდელი, რომელთა რეალურად განხორციელება ჯერ კიდევ შორეული ხედვის მირაჟია, რეგიონის ჭრელი და მრავალფეროვანი გეოპოლიტიკური კონიუქტურის გათვალისწინებით.

სადისერტაციო ნაშრომში ყურადღება გავამახვილეთ საქართველოზე, რომელიც თავისი გეოგრაფიული და სტრატეგიული მახასიათებლების გათვალისწინებით, ასწლეულების მანძილზე, უდიდესი იმპერიების სამიზნეს წარმოადგენდა და არაერთი ქართველის მიუხედავად, მუდამ მედგრად იბრძოდა თვითიდენტობის შენარჩუნებისა და სახელმწიფოებრიობის გადარჩენის გზაზე.

დამოუკიდებლობის მოპოვების პირველივე დღეებიდან, საქართველომ მკაფიოდ განსაზღვრა საგარეო-პოლიტიკური კურსი — ევროპული და ევროატლანტიკური ინტეგრაცია, რომელიც 30 წლის შემდეგაც კი, ქვეყნის საგარეო პოლიტიკის უმთავრეს ამოცანას წარმოადგენს. ზემოაღნიშნულის თვალსაჩინო ილუსტრაციაა 2019-2021 წლების „საქართველოს საგარეო პოლიტიკის სტრატეგია“ და „საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფცია“, სადაც მკაფიოდ არის გაცხადებული ქართველის ხალხის ურყევი ნება — ევროკავშირსა და ნატოში გაწევრიანება, როგორც ქვეყანაში სტაბილურობის, უსაფრთხოებისა და კეთილდღეობის უმთავრესი გარანტი.

დასავლეთი (აშშ, ნატო) სამხრეთ კავკასიის რეგიონით ჯერ კიდევ ადრეულ 1990-იან წლებში ინტერესდება, რაც, რასაკვირველია, რეგიონის ხელსაყრელი გეოგრაფიული მდებარეობით აიხსნება. იგი აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის დამაკავშირებელ იმ საკვანძო გზაზე მდებარეობს, რომელმაც საუკუნეების მანძილზე განსაზღვრა რეგიონის ეკონომიკური და კულტურული განვითარება. XX საუკუნის მიწურულს სამხრეთ კავკასია კასპიის ზღვის ნავთობის ევროპულ ბაზარზე ტრანსპორტირების უმნიშვნელოვანეს წყაროდ იქცა.

რეკომენდაცია: 1990-იანი წლებიდან ამერიკის შეერთებული შტატების დახმარების პროგრამა საქართველოში, რამდენიმე მნიშვნელოვან საკითხს მოიცავს და ფოკუსირებულია ქვეყანაში დემოკრატიული რეფორმების განხორციელებაზე, ეკონომიკის, ენერჯეტიკის, უსაფრთხოებისა და კულტურის სფეროებში თანამშრომლობაზე, საქართველოს კონფლიქტების მშვიდობიანი გზით მოგვარებაზე და სხვ. აშშ საქართველოს ყველაზე საიმედო, სანდო და ღირებული პარტნიორია, რომელიც მნიშვნელოვან როლს ასრულებს არაღიარების პოლიტიკაში და სასტიკად გამოხსნის რუსეთის აგრესიულ პოლიტიკას მეზობელი ქვეყნის მიმართ. მივიჩნევთ, რომ უაღრესად მნიშვნელოვანია, აშშ-საქართველოს სტრატეგიული თანამშრომლობის კიდევ უფრო სწრაფი ტემპით განვითარება, ვინაიდან აშშ ქვეყანაში მშვიდობისა და სტაბილურობის უმთავრეს გარანტს წარმოადგენს. ნატოსთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სტაბილურობა სამხრეთ კავკასიაში, რადგან აღნიშნულ რეგიონში დესტაბილიზაცია უშუალო კავშირშია დესტაბილიზაციასთან შავი ზღვის რეგიონში, რომელიც ნატოს წევრი სახელმწიფოებით არის შემოსაზღვრული და რომლის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა ორგანიზაციის ერთ-ერთ უმთავრეს ამოცანას წარმოადგენს. საქართველოს ნატოში ინტეგრაციის დაჩქარება კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, უპირველეს ყოვლისა, რუსეთიდან მომავალი საფრთხეების არიდების მიზნით.

ევროპის კავშირის საქართველოსადმი ინტერესი განსაკუთრებით მზარდია რუსეთის მიერ საქართველოში განხორციელებული სამხედრო აგრესიის შემდგომი პერიოდიდან. ევროპულმა თანამეგობრობამ, საქართველოს მიმართ უდიდესი ნდობა და მხარდაჭერა გამოხატა „ევროპული სამეზობლო პოლიტიკისა“ და „აღმოსავლეთ პარტნიორობის“ პროგრამების ფარგლებში და მრავალმილიონიანი დახმარება გამოყო ქვეყნის ეკონომიკური და პოლიტიკური განვითარებისთვის. ორმხრივი ურთიერთობები განმტკიცდა საქართველოსა და ევროკავშირს შორის „ასოცირების ხელშეკრულების“ ხელმოწერით. ევროკავშირი დაინტერესებულია სამხრეთ კავკასიის რეგიონის უფრო მეტი ინტეგრაციით ევროპაში, მათ შორის, დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და საბაზრო ეკონომიკის განვითარების კუთხით.

რეკომენდაცია: ქართველი ერი, როგორც დასავლური ცივილიზაციის შემადგენელი ნაწილი, ისტორიულად, მუდამ მიისწრაფოდა ევროპული

ფასეულობებისა და ღირებულებებისაკენ. ევროპა საქართველოს ისტორიული და სუვერენული არჩევანია, რომელიც კიდევ უფრო გამყარდა საქართველოს დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდგომი პერიოდიდან. ვინაიდან ევროკავშირი დემოკრატიის, ადამიანის უფლებებისა და კანონის უზენაესობის უმთავრესი გარანტია, რომელიც ლიბერალური ბაზრის სტიმულირებით, მსოფლიოში მშვიდობის დამყარებას უწყობს ხელს, მივიჩნევთ, რომ საქართველოსთვის ევროპული ინტეგრაცია შეუქცევადი პროცესი უნდა გახდეს. განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია საქართველო-ევროკავშირის სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობები, რომელიც სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია საქართველოს ეკონომიკის დივერსიფიკაციისა და ქვეყნის ექსპორტის რუსულ ბაზარზე შემცირების კუთხით (ჩვენი ჩრდილოელი მეზობელი, ამ კუთხითაც არასაიმედო, არასანდო და არაპროგნოზირებადი პარტნიორია).

ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის ინტერესი სამხრეთ კავკასიის რეგიონისა და განსაკუთრებით, საქართველოს მიმართ მზარდია უდიდესი ჩინური პროექტის — „ერთი გზა — ერთი სარტყელი“ ინიცირების პირველივე დღეებიდან. საქართველოს უნიკალური გეოგრაფიული მდებარეობა (გასასვლელი ზღვაზე) უაღრესად მნიშვნელოვანია ზემოაღნიშნული პროექტის წარმატებით განხორციელების გზაზე. გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით, ჩინეთს სურს დამკვიდრდეს სამხრეთ კავკასიის რეგიონში, როგორც წამყვანი მოთამაშე, თუმცა, ცხადია, იგი მუდმივ წინააღმდეგობას აწყდება რუსეთის, აშშ-ისა და ევროკავშირის მხრიდან.

რეკომენდაცია: ჩინური პროექტის განხორციელების შედეგად, საქართველოს უნიკალური შესაძლებლობა ეძლევა იყოს ნავთობპროდუქტების არა მარტო სატრანზიტო ქვეყანა, არამედ გახდეს ეკონომიკური ჰაბი სამხრეთ კავკასიისა და შავი ზღვის რეგიონში. აღნიშნული კუთხით, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ანაკლიის ღრმაწყლოვანი პროექტის განხორციელებას, როგორც ჩინეთსა და ევროკავშირს შორის დამაკავშირებელ კვანძს. მიიჩნევა, რომ სწორედ ანაკლიის პორტი შეასრულებს ჩინეთიდან ევროპულ ბაზარზე სატრანზიტო გადაზიდვების ფუნქციას. მეორე მხრივ, აღნიშნული მნიშვნელოვნად გაზრდის საქართველოს სანდობას გლობალური მასშტაბით და დადებით ზეგავლენას მოხდენას ქვეყნის ეკონომიკის სტიმულირებაზე გრძელვადიან პერსპექტივაში, უცხოური კაპიტალის შემოდინებისა და საქართველოში ბიზნეს-საქმიანობის წარმოების კუთხით. ასევე, ჩინეთის

გლობალურ პროექტში ჩართვამდე, მივიჩნევთ, რომ უმჯობესია კომუნიკაცია ჩვენს მთავარ სტრატეგიულ პარტნიორთან — აშშ-სთან.

თურქეთის რესპუბლიკა მხარს უჭერს საქართველოს სუვერენიტეტსა და ტერიტორიულ მთლიანობას. იგი აქტიურად ლობირებს საქართველოს ნატოში გაწევრიანებას და მიესალმება რეგიონული უსაფრთხოების განმტკიცებაში საქართველოს ჩართულობას. გლობალურ კონტექსტში მნიშვნელოვანია, ხაზგასმით აღინიშნოს თურქეთის უდიდესი ძალისხმევა, საქართველოს ჩართულობით, უდიდესი ენერგოპროექტების (ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ნავთობსადენი, ბაქო-თბილისი-ერზურუმის გაზსადენი, ბაქო-თბილისი ყარსის სარკინიგზო პროექტი, ტრანს-ანატოლიური და ტრანს-ადრიატიკული მილსადენები და სხვ.) განხორციელებაში. ზემოაღნიშნულმა პროექტებმა საქართველოს სრულიად განსხვავებული დანიშნულება შესძინა საერთაშორისო ასპარეზზე.

რეკომენდაცია: საქართველოსთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია თურქეთთან ურთიერთობაში პოზიტიური დინამიკის შენარჩუნება. თურქეთი საქართველოს უმნიშვნელოვანეს სავაჭრო-ეკონომიკურ პარტნიორსა და კასპიის ზღვის ენერგორესურსების ევროპულ ბაზარზე ტრანსპორტირების უმთავრეს აქტორს წარმოადგენს. საქართველოს გადმოსახედიდან, თურქეთი მოიაზრება, როგორც გზა ევროპისკენ, საიდანაც პატარა ქვეყნისთვის დიდი შესაძლებლობები და პერსპექტივები ჩნდება. პოლიტიკურ კონტექსტში, თურქეთი მხარს უჭერს საქართველოს დამოუკიდებლობასა და ტერიტორიულ მთლიანობას და რეგიონში რუსეთის საპირწონედ მოქმედებს. ჩვენთვის ეს ძალიან მნიშვნელოვანი და ღირებულია.

ირანის ისლამური რესპუბლიკა, როგორც უდიდესი სპარსეთის იმპერიის სამართალმემკვიდრე, საუკუნეების განმავლობაში, ბუნებრივ მოთამაშეს წარმოადგენდა კავკასიის რეგიონში, რომელიც რეგიონის ორი წამყვანი აქტორის — რუსეთის იმპერიისა და ოსმალეთის იმპერიის საპირისპიროდ, ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში, აქტიურად ახორციელებდა დაპყრობით ომებს სამხრეთ კავკასიის რეგიონში. იმპერიალიზმისა და კოლონიალიზმის ეპოქის დასრულების შემდეგ უდიდესმა დამპყრობელმა სახელმწიფოებმა, პოლიტიკური რეჟიმების თვალსაზრისით, ფუნდამენტური ტრანსფორმაცია განიცადეს. XXI საუკუნეში, ირანის ისლამური რესპუბლიკა პატივს სცემს საქართველოს დამოუკიდებლობასა და ტერიტორიულ

მთლიანობას. თეირანი თბილისთან ეკონომიკური კავშირების გამყარებისკენ ისწრაფვის.

რეკომენდაცია: გეოპოლიტიკურ ჭრილში, ირანის ერთ-ერთ უმთავრეს საგარეო პოლიტიკურ ამოცანას საქართველოსთან მიმართებით, ენერგორესურსების ინდუსტრიალიზაცია და ქართული პორტების გავლით ბუნებრივი აირის ევროპულ ბაზარზე წვდომა წარმოადგენს. ეკონომიკის დივერსიფიკაცია სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია საქართველოსთვისაც, რომელიც ბუნებრივი აირის უმთავრეს მარაგს აზერბაიჯანისგან იღებს. აზერბაიჯანის მიერ ნავთობისა და ბუნებრივი აირის ტარიფის ზრდამ კი, შესაძლებელია, დამანგრეველი ზიანი მიაყენოს საქართველოს ეკონომიკას. ამასთან, საქართველოს ხელისუფლებას განსაკუთრებული სიფრთხილე, დაბალანსებული და პრაგმატული პოლიტიკა მართებს ირანთან დაახლოების კუთხით, რათა არ გამოიწვიოს, ერთი მხრივ, აშშ-ის, ხოლო მეორე მხრივ, ისრაელის გაღიზიანება, ვინაიდან აღნიშნული ქვეყნები აქტიურად იბრძვიან ირანის ისლამური რესპუბლიკისა და იმ ტერორისტული ორგანიზაციებისა თუ დაჯგუფებების წინააღმდეგ, რომლებიც საერთაშორისო საზოგადოების მტკიცებით, სწორედ თეირანისგან ფინანსდება.

ჩვენს ხელთ არსებული მასალის შესწავლისა და ანალიზის საფუძველზე ვასკვნით, რომ დიდი მოთამაშეების ინტერესებს სამხრეთ კავკასიის რეგიონში ენერგოპოლიტიკა განსაზღვრავს, რომელიც ერთ-ერთ გადამწყვეტ როლს ასრულებს სახელმწიფოებს შორის ურთიერთობის თვალსაზრისით და ხშირად პოლიტიკური ზეწოლის „ქმედით“ მექანიზმდაც მოიაზრება. ცალსახად შეიძლება მივიჩნიოთ, რომ სწორედ ენერგოპოლიტიკით არის გამოწვეული სამხრეთ კავკასიის მზარდი როლი პოსტბიპოლარულ მსოფლიო გადანაწილებაში. ასევე, გამოვყოფთ რუსეთის ფაქტორს და მივიჩნევთ, რომ დიდი მოთამაშეების ინტერესებს სამხრეთ კავკასიის რეგიონში რუსეთის შეკავება წარმოადგენს, რომლის იმპერიალისტური ამბიციები პოსტსაბჭოთა სივრცეში ნათლად გაცხადდა ვლადიმერ პუტინის ხელისუფლებაში მოსვლის შემდგომი პერიოდიდან.

XXI საუკუნეში, არაერთი გლობალური აქტორის საქართველოსადმი მზარდი ინტერესის გათვალისწინებით, ქართულ სამეცნიერო და პოლიტიკურ ელიტებში, დღესაც მწვავე პოლემიკას იწვევს ქვეყნის თვითმყოფადობისა და ეროვნული

იდენტობის შენარჩუნების საკითხი. ჩემი მოკრძალებული მოსაზრებით, საქართველოს მომავალი ევროპულ და ევროატლანტიკურ ინტეგრაციაშია.

ინფორმაცია ნაშრომის აპრობაციის შესახებ

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის საგამოცდო კომისიაში დაცულ იქნა სამი კოლოკვიუმი და ერთი სემინარი.

სამი კოლოკვიუმი (თითოეული არის სადისერტაციო ნაშრომის ნაწილი)

კოლოკვიუმი #1 - ახალი მსოფლიო წესრიგი და ახალი პოლიტიკური რეალობა.

კოლოკვიუმი #2 - თანამედროვე მსოფლიოს ძირითადი ტენდენციები და საქართველო საერთაშორისო სისტემის ახალ კოორდინატებში.

კოლოკვიუმი #3 - გლობალური პროექტები, როგორც დიდი მოთამაშეების ინტერესთა განხორციელების მექანიზმი.

თემატური სემინარი (ეძღვნება დარგის/ქვედარგის აქტუალურ საკითხს და არ წარმოადგენს სადისერტაციო თემის ნაწილს)

1. პოლიტიკური პარტიები.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი შინაარსი გამოქვეყნებულია შემდეგ პუბლიკაციებში:

სტატიები:

1. „ჩინეთის „ერთი გზა — ერთი სარტყელი“ ინიციატივა და საქართველო: მოკლე მიმოხილვა“, ჟურ. — თავისუფლებისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა ჟურნალი, 7(3), 2021 წ. გვ. 373-385. (ინგლისურ ენაზე). ბიტოლა, ჩრ. მაკედონია;
2. „ევროკავშირის პოლიტიკა სამხრეთ კავკასიის რეგიონში და საქართველოს მონაწილეობა „ევროპული სამეზობლო პოლიტიკისა“ და „აღმოსავლეთ პარტნიორობის“ პროგრამებში“. ჟურ. — საერთაშორისო-სამეცნიერო ჟურნალი

- „ახალი ეკონომისტი“. ISSN 1512-4649. 1. 2021 წ. გვ. 62-70. *(ქართულ ენაზე). თბილისი, საქართველო;*
3. „საქართველოს ეთნოპოლიტიკური პრობლემები, როგორც კონფრონტაციის ობიექტი შეერთებულ შტატებსა და რუსეთს შორის“. *ჟურ.* — თავისუფლებისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა ჟურნალი. 7(2). 2021 წ. გვ.90-102. *(ინგლისურ ენაზე). ბიტოლა, ჩრ. მაკედონია;*
 4. „აშშ-რუსეთის ინტერესთა დაპირისპირება სამხრეთ კავკასიაში (საქართველოს მაგალითზე)“. *ჟურ.* — რეფერირებადი საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი „პოლიტო/LOGOS“. III გამოცემა. კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი. ტომი 2. ISSN. 2667-9167. 2021 წ. გვ. 148-160. *(ინგლისურ ენაზე). თბილისი, საქართველო;*
 5. „პოლიტიკური პრობლემები და ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტების წარმოშობის წინაპირობები პოსტსაბჭოთა საქართველოში“. *ჟურ.* — საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი „ახალი ეკონომისტი“. 15(3). გვ.56-65. *(ქართულ ენაზე) თბილისი, საქართველო;*
 6. „რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობები „ვარდების რევოლუციის შემდგომი პერიოდიდან“. *ჟურ.* — თავისუფლებისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა ჟურნალი. 6 (1). 2020 წ. გვ.112-128. *(ინგლისურ ენაზე). ბიტოლა, ჩრ. მაკედონია;*
 7. „ევროკავშირის ეკონომიკური და პოლიტიკური მხარდაჭერა საქართველოსთვის: რეტროსპექტული ანალიზი“. *ევროკავშირი-საქართველოს ურთიერთობები. ჟურ.* — საერთაშორისო ჟურნალი „Vallis Aurea“. 6(1). 2020 წ. გვ.35-43. *(ინგლისურ ენაზე). ხორვატია და ავსტრია თანამშრომლობით;*
 8. „პოლიტიკური რეალიზმი საერთაშორისო ურთიერთობებში: კლასიკური რეალიზმი, ნეორეალიზმი და ნეოკლასიკური რეალიზმი“. *ჟურ.* — სოციალური, პოლიტიკური და ეკონომიკური კვლევების საერთაშორისო ჟურნალი. 7(3). 2020 წ. გვ.591-600. *(ინგლისურ ენაზე). სტამბოლი, თურქეთი;*
 9. „ომის, კონფლიქტისა და ინტერვენციის პოლიტიკური და ეკონომიკური პერსპექტივები და მისი ტრანსფორმაცია XXI საუკუნეში“. *ჟურ.* — სოციალური, პოლიტიკური და ეკონომიკური კვლევების საერთაშორისო ჟურნალი. 7(4). 2020 წ. გვ.927-938. *(ინგლისურ ენაზე). სტამბოლი, თურქეთი;*

10. „ახალი მსოფლიო წესრიგის ისტორიული ნარატივები“. ჟურ. — საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი „ახალი ეკონომისტი“. 2020 წ. გვ.46-53. *(ქართულ ენაზე). თბილისი, საქართველო;*
11. „ანაკლიის ღრმაწყლოვანი საზღვაო პორტის გეოპოლიტიკური მნიშვნელობა საქართველოსთვის: ახალი სტრატეგიული ჰაზი ევრაზიაში“. ჟურ. — ბალტიის სამეცნიერო ჟურნალი — "შავი ზღვა". აკადემიური კვლევების სამეცნიერო ჟურნალი. 2020 წ. გვ.75-77. (ინგლისურ ენაზე). ტალინი, ესტონეთი;
12. „ცივი ომის გაგებისთვის: ბიპოლარიზმიდან უნიპოლარიზმამდე“. ჟურ. — სამართალი და ეკონომიკა, იურიდიული განვითარების ინსტიტუტი, რეგენზირებადი სამეცნიერო ჟურნალი. 2020 წ. გვ.31-38. *(ქართულ ენაზე). თბილისი, საქართველო.*

საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციები:

1. “საქართველო-თურქეთის თანამშრომლობის თავისებურებები რეგიონულ და გლობალურ კონტექსტში”. IV საერთაშორისო ნიუ-იორკის კონფერენცია ინტერდისციპლინური კვლევის ტენდენციების განვითარებაში და პრაქტიკა. ეკონომიკური განვითარებისა და სოციალური კვლევის ინსტიტუტი, 02-04/05/2021 *(ნიუ-იორკი, აშშ);*
2. “აშშ-რუსეთის ინტერესთა შეჯახება სამხრეთ კავკასიაში (საქართველოს მაგალითზე)”. ევრაზიის საერთაშორისო კონგრესი — სამეცნიერო მკვლევრები და ბოლოდროინდელი ტენდენციები. ბაქოს ევრაზიის უნივერსიტეტი, 06/12/2021. *(ბაქო, აზერბაიჯანი);*
3. “ანაკლიის ღრმაწყლოვანი საზღვაო პორტის გეოპოლიტიკური მნიშვნელობა საქართველოსთვის: ახალი სტრატეგიული ცენტრი ევრაზიაში”. I საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული ვირტუალური კონფერენცია — „მეცნიერება და ტექნიკა თანამედროვეში საზოგადოება: პრობლემები, პროგრესი და გადაჭრის გზები“. კვლევის, განათლებისა და ტრენინგის საერთაშორისო ცენტრი, 26-27/09/2020. *(ტალინი, ესტონეთი);*

4. „საქართველოს უდიდესი წარმატება COVID-19–ის წინააღმდეგ ბრძოლაში: მსოფლიო ყურადღება და დიდი მიღწევები“. COVID-19 კვლევების II საერთაშორისო კონფერენცია, 26-27/08/2020. *(პარიზი, საფრანგეთი);*
5. „COVID-19, როგორც მთავარი ეკონომიკური და პოლიტიკური გამოწვევა: ახალი სამყარო და ახალი რეალობა“. სოციალურ მეცნიერებათა VIII საერთაშორისო კონფერენცია. ეკონომიკური განვითარებისა და სოციალური კვლევის ინსტიტუტი, 21-22/07/2020. *(ალმათი, ყაზახეთი);*
6. „რატომ განიცადა მარცხი აშშ-სა და რუსეთს შორის ე.წ. „გადატვირთვის“ პოლიტიკამ“. სამეცნიერო და პრაქტიკული ინტერნეტ-კონფერენცია — "მეცნიერების თანამედროვე ტენდენციები". სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი — „მეცნიერების გზა“, 02-03/04/2020. *(დნეპროპეტროვსკი, უკრაინა);*
7. „რუსეთისგან მომავალი საფრთხეები და საქართველოს ევროატლანტიკური სწრაფვა“. IV საერთაშორისო კონფერენცია — „ისტორია, ხელოვნება, ლიტერატურა და კულტურა შავი ზღვის რეგიონსა და სამხრეთ კავკასიაში“, 27-28/09/2019. *(თბილისი, საქართველო);*
8. „აშშ-საქართველოსთვის (ორმხრივი ურთიერთობები და სტრატეგიული პარტნიორობა)“. XII ყოველწლიური საერთაშორისო კვლევითი კონფერენცია ამერიკის შეერთებული შტატების კვლევებზე. შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, 02/12/2019. *(თბილისი, საქართველო).*

Caucasus International University
Faculty of Social Sciences

Doctoral Educational Program in Political Sciences

Right of Authorship

Ekaterine Lomia

**The South Caucasus - the object of conflict of interests of big players
(on the example of Georgia)**

Tbilisi, 0142, Georgia

2021

Scientific Supervisors:

Tamar Kiknadze

Doctor of Political Science, Professor of the Caucasus International University

Scientific Supervisor:

Soso Vakhtangashvili

Doctor of History, Associate Professor of the Caucasus International University

Official reviewers:

Maya Kapanadze

Doctor of History, Professor of the Caucasus International University

Vazha Shubitidze

Doctor of Political Science, Professor of the Georgian Technical University

The defense of the dissertation will take place on December 20, 2021, at 14:00 pm, in the Dissertation Council of the Caucasus International University Faculty of Social Sciences.

Address: 0141, Tbilisi, Chargli Street N 73, Caucasus International University, Building I, Room 305.

The dissertation is available in the library of the Caucasus International University.

Secretary of the Dissertation Board **Petre Mamradze**, Associate Professor of the Caucasus International University.

Annotation

This thesis aims to examine the interests of the main political actors in the South Caucasus region (the case of Georgia). Over the centuries, the South Caucasus has always been the subject of special attention of the dominant international actors, and this has primarily been explained by the favorable geographical location of the region. The region becomes the most important transport and energy hub connecting not only East and West but also North and South. Since the collapse of the Soviet Union, both traditional regional players (Russia, Turkey, and Iran) and non-regional actors (US, NATO, EU, China) have shown particular interest in the South Caucasus, clearly acting as counterbalances to their interests in the region. The thesis focuses on the interests of major players in the South Caucasus. From the first days of its independence, Georgia, despite many problems and challenges, has chosen the country's pro-Western and democratic path of development and truly secured its special place in the world political map.

The present thesis consists of 242 pages and includes an introduction, three chapters, and 11 subchapters. In a conclusion, the results of the research are summarized. The dissertation presents a summary, a brief analysis of each chapter and subchapters, in Georgian and English languages. A list of bibliography is presented at the end of the work (literature used — 245). Appendices are also presented at the end of the work, including 7 maps and 4 diagrams, and 2 schemes.

The introductory part of the thesis presents the actuality of the research topic, research goals, objectives, hypothesis, and research questions. Research methods and methodology, scientific novelty, and practical significance of the paper have also been defined.

The first chapter of the dissertation discusses the new political reality formed after the end of the “Cold War” and the collapse of the Soviet Union as a process accompanying the new world order. The bipolar world, where spheres of influence are redistributed between the two dominant actors, the United States, and the Soviet Union, becomes a part of history at the end of the twentieth century and a new page is being written in human history. Since the post-bipolar world order is characterized by US

hegemony, in the first chapter, we analyzed in-depth the unipolar world order, which, under the leadership of the US, has become a legacy of the “Cold War” and significantly defined the turning points of the XXI century. In the first subtitle of the first chapter, the works of renowned theorists are highlighted, in which the pros and cons of hegemony have been discussed independently and impartially, using the "theory of hegemonic stability". The second subtitle of the first chapter elaborates on the problems and challenges following the “Cold War” as a process of unipolar world order. The third subtitle of the first chapter deals with the South Caucasus factor, which has become a kind of arena for confrontation between the great players since the collapse of the Soviet Union and the end of the “Cold War”.

The second chapter of the thesis analyzes the main trends in the development of the modern world and discusses the role of Georgia in the new coordinates of the international system. We focus on the US-Russian conflict of interest in the South Caucasus region, and in particular, in the context of Georgia's ethnopolitical conflicts. Conflicts on ethnic and political grounds clearly pose a threat to the security and sustainable development of the region, including the recent developments around the Nagorno-Karabakh region. The first subtitle of the second chapter discusses the new geostrategy of the West in the South Caucasus since the collapse of the Soviet Union. From this period, we review the policies of both the US and the EU in Georgia, Armenia, and Azerbaijan. The second subtitle of the second chapter is devoted to the US-Russia policy in the South Caucasus region on an example of Georgia. This part of the paper analyzes the United States' unprecedented support to Georgia since 1991 in terms of its integration into Euro-Atlantic structures, the peaceful resolution of Georgian conflicts, the establishment of democratic principles and values, and the implementation of domestic political reforms.

The third subtitle of the second chapter discusses the ethnopolitical conflicts in the South Caucasus as a regional security problem. Ethnopolitical conflicts have been a major challenge in Georgia, Armenia, and Azerbaijan since the 1990s. The paper focuses on the developments around Nagorno-Karabakh in October-November 2021, which led to fundamental changes in the region.

The third chapter is devoted to global projects implemented by major players in the South Caucasus as one of the most important mechanisms for the implementation of their foreign policy interests in the region. Since 1991, NATO, the European Union, and Turkey have played an important role in ensuring lasting peace and stability in the South Caucasus, which above all, is a vital aspect of realizing their interests in the region. Over the past decade, more and more attention has been paid to the South Caucasus by Asia. Without doubt, China has become the largest political actor, a country whose name is associated with the implementation of a modern alternative to the "Greater Silk Road," the "One Road — One Belt." The first subchapter of the third chapter discusses the importance of the South Caucasus as an energy corridor and NATO's role in ensuring the energy security of the Caucasus. The second subtitle of the third chapter is devoted to EU policy in the South Caucasus region. Based on the topic of the thesis, the focus is on Georgia in terms of EU programs, "Neighborhood Policy", and "Eastern Partnership".

The third subtitle of the third chapter discusses China's global project "One Road — One Belt", covering the role and purpose of Georgia in the mentioned processes. The fourth subtitle of the third chapter deals with the peculiarities of Georgian-Turkish cooperation in the regional and global context, and the fifth subchapter deals with the role of Iran in the South Caucasus region. Considering the specificity of the research, we focus on Iran's foreign policy interests in relation to Georgia. Obviously, the above-mentioned is primarily, due to Iran's geostrategic interests in the South Caucasus and Georgia.

We conducted semi-structured in-depth interviews with relevant field specialists, scientists, and experts. We selected the following experts as the target group: V. Maisaia, N. Chitadze, P. Mamradze, Z. Abashidze, and A. Orel. As a consequence, different opinions were observed among scientists, which helped us immensely in terms of understanding the issue better and formulating the conclusions and recommendations.

In conclusion, the overall research results and recommendations are shown, which will help Georgia to address risks, threats, and challenges coming from Russia. In the proposed recommendations, we focused on ways in which Georgia should maintain

pragmatic foreign policy and fragile diplomacy to ensure its territorial integrity, sovereignty, economic stability, and security. In the 21st century, considering the growing interest of a number of global actors in Georgia, in my humble opinion, Georgia's future lies in European and Euro-Atlantic integration.